

Michel Houellebecq'ın Teslimiyet Romanında Asabiyet Bozumu ve Kültürel İntihar

Nagihan Haliloğlu

Öz: Bu makale; İbn Haldun'un asabiyet, mülk ve hanedan kavramlarını tahlil birimleri olarak kullanıp Michel Houellebecq'ın Teslimiyet romanındaki karşılıklarını tespit etmektedir. Makalenin amacı; Müslüman Akdenizli bir düşünürün kullandığı kavramların günümüzde beyaz Akdenizli bir yazarın romanlarında ne kadar geçerli olduğunu inceleyip Beyaz Avrupa'yı taşralaştırırken bir yandan da sürekliliklere dikkat çekmektir. Bu bakımdan kullanılan yöntem, karşılaştırmalı edebiyat olarak nitelendirilebilir. Makale, İbn Haldun'un asabiyet, mülk, hanedan kavramlarını merkeze almakla beraber Kuzey Avrupa'nın taşralaştırılmasını Dipesh Chakrabarty, Akdeniz'deki alışverişleri de Fernand Braudel'in kavramsal desteğiyle inceler. Houellebecq yazımının tümünde Akdeniz'i yabancı unsurların giriş yaptığı tekinsiz bir sınır olarak kurgular. Teslimiyet'te Akdeniz'den gelen yabancı unsur Müslümandır ve Müslüman bir aday Fransa'da devlet başkanı olur. Romanın anlatıcısı François Fransa'nın bu 'çöküş'ünü ve kültürel intiharını beyaz sınıflar arasındaki dayanışma eksikliğine, beyazların Magrip'li göçmenlerin kültürünü benimsemedeki gönüllülüklerine bağlar ve başa geçecek Magrip kökenlilerin yakında beyaz Fransızların düştüğü aynı hatalara düşeceğinin sinyallerinden bahseder. Houellebecq'ın anlatıcı üzerinden okurla paylaştığı tüm bu gözlemler İbn Haldun'un Mukaddime'sindeki döngüsel sosyal hareketlerin devinimleriyle örtüşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Michel Houellebecq, İbn Haldun, dayanışma, taşralaşma, Akdeniz, spekülatif roman, karşılaştırmalı edebiyat.

Abstract: This article identifies the correspondences that Ibn Khaldun's concepts of asabiya, mulk and dynasty have in Michel Houellebecq's 2015 novel Submission. It analyses the work of a contemporary author through the method sketched out by a Muslim scholar of the 14th century, thereby provincializing a European text, and showing the continuities of cultural thought in the Mediterranean. While putting the role of asabiya at the centre, the article deploys Dipesh Chakrabarty's understanding of provincialization, and Fernand Braudel's concept of encounters in the Mediterranean. In Submission, Houellebecq describes a France in which a Muslim candidate has become the president. As the perceived source of Western European culture, Mediterranean has become uncanny, and Houellebecq's novels reflect this uneasy relationship between the continent and the basin. Houellebecq's narrator reflects how the decline of France and its apparent cultural suicide is due to lack of solidarity between the classes, how White French people are very quick to adopt the ways of the Maghrebi immigrants, and how, ultimately, the Maghrebi immigrants who are now in power will suffer the same loss of vitality as their White French predecessors. These observations comply with the cyclical social behaviour that Ibn Khaldun has mapped out in the Muqaddimah.

Keywords: Michel Houellebecq, Ibn Khaldun, asabiya, provincializing, Mediterranean, speculative fiction, comparative literature.

@ Dr. Öğr. Üyesi, İbn Haldun Üniversitesi. nagihan.haliloglu@ihu.edu.tr

id <http://orcid.org/0000-0003-4958-6084>

© İlimi Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/M0440
insan & toplum, 2021.
insanvetoplum.org

Başvuru: 17.01.20
Revizyon: 05.03.20
Kabul: 12.08.20
Online Basım: 20.09.20

Giriş

Çağdaş Fransız roman yazarı Michel Houellebecq eserlerinde, Avrupa kültürü ve yaşam tarzının nasıl sona ermekte olduğuna dair gelecek tahayyülleri sunar. Bu makalenin amacı; İbn Haldun'un merceğini kullanarak Houellebecq'in Fransa'daki asabiyet azalmasını hangi unsurlar üzerinden anlattığının izini sürüp Fransız yazarın böyle distopik bir anlatıyla nasıl bir siyasi projeye hizmet ettiğini göstermektir. İlk romanı *Extension de domain de la lutte*'ün (Savaş Alanının Genişlemesi) yayınladığı 1994 senesinden itibaren birtakım 'kehanetleri' gerçekleştiren Houellebecq, Fransa ve diğer Avrupa ülkelerinin medyasında sıkça boy göstermiş, Avrupalıları gelmekte olan topyekûn bir çöküşe karşı uyarmıştır. Houellebecq'in Avrupası ya da yazarın kullanmayı sevdiği ifadeyle 'oksidan'ı, sürekli kapılarda bekleyen barbarlara karşı kendini korumak zorundadır. Houellebecq'in tahayyülündeki barbarlar hep güneyden özellikle de Akdeniz'den gelir. Akdeniz ve Ege'de yaşanan mülteci krizini nasıl idare edeceğini bilemeyen Avrupa için bu akını durdurmak, durdurulamayan yerlerde denetlemek öncelikli bir ihtiyaca dönüşmüştür. Deniz sürekli zorlanan bir sınır, geçirgen bir zar hâlini almış, tekinliğini kaybetmiş, Avrupa'nın huzurunu kaçırmanın bir unsura dönüşmüştür. Bu bağlamda Houellebecq'in romanları bize Avrupa gibi Akdeniz'in sınırlarının da tartışılması gerektiğini hatırlatır. Bu makale, Avrupa'nın köklerini Yunan ve Roma'da bulan zihniyetin ürünü olan Houellebecq'in romanlarını, başka bir Akdeniz medeniyeti olan Endülü'sün bir ürünü olan İbn Haldun'un tahlil yöntemleriyle okuyarak Akdeniz'i merkeze alıp (kuzey) Avrupa'yı taşralaştırma disiplinine bir katkı yapmayı amaçlamaktadır.

Taşralaşan Avrupa

Müslüman bir adayın Fransa'da devlet başkanı olarak başa geçme hikâyesini anlatan 2015 tarihli *Teslimiyet* romanında Houellebecq, Fransa'nın İslam'a teslimiyetini bir çeşit kültürel intihar olarak tasvir eder.¹ Houellebecq'in *La carte et la territoire* (Harita ve Topraklar), *La Possibilite d'une ile* (Bir Ada İhtimali) gibi diğer romanlarında da Avrupa'nın 'son'u dünyanın sonuyla eş tutulur. Yazar her ne kadar metinlerinde Avrupa merkezli 'son' algısını işlese de bu makalede yapılacağı üzere bu 'son', başka okumalara tabi tutularak yeni bir başlangıç olarak tanımlanabilir. Me-

1 Michel Houellebecq medyada sık görülen ve medyayı kullanmasını çok iyi bilen bir yazardır. 2015 senesinde saldırıların gerçekleştiği hafta Charlie Hebdo dergisinin kapağında yazarı tasvir eden bir karikatür vardı. *Les Particules Elementaire* adlı 1998 tarihli romanı Almanya'da 2006'da *Elementaire Teilchen* adlı bir filme uyarlanmıştır. 2016'da hiper gerçeklik tarzı fotoğrafları, Paris'te Palais de Tokyo'da sergilenmiştir.

deniyetlerin sonu ve başka medeniyetlerin yükselişine geçmesi olgusunu incelerken makalenin dayanağı, medeniyet döngüsü kavramını sosyal bilimlere kazandıran İbn Haldun olacaktır. Houellebecq'in romanlarının İbn Haldun merceğiyle okunması, yazarın anlatıcılarının korku ve teslimiyetle karşıladıkları başka kùltürlerin özellikle Müslüman kùltürlerin, Fransa'nın yaşayış ve anlayış biçimlerini ele geçirmesinin akademik bir vücut buluşu olarak değerlendirilebilir.

Houellebecq'in 'tarihin sonu' romanlarında kuzey yarımkürede yaşayan beyaz, yaşı geçkin erkek anlatıcıların kullandıkları kızgın da olsa 'teslimiyet' diliyle bir 'kaybedenler estetiği' kurar. Fransa'da Houellebecq'in bu bağlamdaki yol arkadaşlarından biri, çok daha sert bir dile sahip olan yazar Eric Zemmour'dur. Zemmour, Fransa'nın diğer kùltürlerin etkisi altına girmesi durumunu sözünü hiç de sakınmadan, Houellebecq gibi bazı mecazlara başvurmadan *Le Suicide Français*'de (Fransa'nın İntiharı) 'intihar' olarak adlandırır. Houellebecq'in tasvir ettiği teslimiyet ve intihar, ÷lkedeki temel bir değerin eksikliğinden kaynaklanır ve bu değer, İbn Haldun'un kavramsallaştırdığı asabiyetin ta kendisidir. Bu asabiyet eksikliğinden yararlanan güneyliler ve/veya Müslümanlar, ÷lkeyi kolonize edip sömürge haline getireceklerdir. Houellebecq romanında bu korkuları yansıtırken kendi sınıfının huzursuzluklarını da ortaya koyar. Yazarın mensup olduğu kalem ehlinin ihaneti ya da 19. yüzyılda yazar Julien Benda'nın Fransızcaya kazandırmış olduğu tabirle *trahison des clercs*, 21. yüzyılda Fransa'nın çöküşüne sebep olacaktır.

İbn Haldun, tespitlerini tarihî süreç içerisinde toplumları gözlemleyerek yapmıştır. İbn Haldun'un bulgularının edebî bir romanı incelemek üzere kullanılması disiplinlerarası bir yaklaşım olacaktır. Houellebecq, romanında, beyaz Fransızların politik güç kaybını dayanışma yani İbn Haldun'un kavramıyla söylersek asabiyet azalmasına bağlar ve roman boyunca Fransa'da asabiyetin neden azaldığına dair bilgiler verir. *Teslimiyet* romanı sosyolojik boyutuyla öne çıkan spekülâtif roman türünde bir eser olduğu için bize İbn Haldun'un sosyoloji disiplini içinde konuşlandırabileceğimiz kavramlarını roman tahlilinde kullanarak disiplinlerarası bir okuma yapma imkânını sunar. Roman şimdiye kadar Avrupalı ve Amerikalı eleştirmenler tarafından liberal düşünceye karşı bir ihanet, Avrupa ve Amerika'daki özellikle belirli bir sınıfın varlığına inandığı eşitlikçi ve çok kùltürlü yaşamın kazanımların reddedilmesi olarak eleştirildi. Bu makale, Avrupa düşünce geleneğinden gelen bu eleştirilere, Müslüman Akdeniz geleneğinden gelen bir eleştiri ekleyerek 'Avrupa'nın çöküşü' tezinin ardında yatan endişeleri ve zihniyeti daha bütüncül bir şekilde anlamlandırmaya katkıda bulunacaktır. İbn Haldun'un kavramları çoğunlukla ekonomi, siyaset ve tarih disiplinlerinde tahlil aracı olarak kullanılmaktadır.

Makale, İbn Haldun'un kavramlarının roman tahlillerinde de kullanılabileceğini gösterip edebî tahlil sahasına yeni yöntemler kazandıracaktır.

Houellebecq'in *Teslimiyet* romanındaki anlatıcısı, kendisi de bir kalem ehli üniversite hocası olan François, roman boyunca insanlara karşı hiçbir 'kardeşlik' hissetmediğinden ve bu 'his eksikliği'ni diğer Fransızlarda da gözlemlediğinden bahseder. İslam Ansiklopedisi'nde de belirtildiği gibi İbn Haldun *Mukaddime*'de bir asabiyet tanımı yapmamıştır. İbn Haldun asabiyetin tanımını vermediği halde en çok bahsedilen kavramı asabiyettir. Bunun bir sebebi, her dönemde ve coğrafyada toplumları bir arada tutan bir değer varlığının zaruri olduğuna dair genel geçer kanıdır. Bu durumda özellikle içinde yaşadığımız toplum tasvir edilirken bu değere denk düşen bir kavramla karşılaştığımızla, kendi zihnimiz ve kültürümüzden bir renk vererek toplumu bu kavram üzerinden anlamaya temayül ederiz. Nitekim Houellebecq de Fransız toplumunu artık bir arada tutamayan değer ne olduğunun peşine düşer. Asabiyet, Houellebecq'in kavram dağarcığında yoktur; bir romancı olarak bu değer ne olduğunu, eksildiğinde ne olabileceğini anlamak ve anlatmak için bir roman yazar. İbn Haldun da Houellebecq'ten yedi yüzyıl önce bu değer peşine düşerek *Mukaddime*'de asabiyetin işlevlerinden bahsetmiş ardından gelen İslami gelenek de bu işlevleri aşağıdaki gibi özetlemiştir:

İbn Haldun asabiyet teriminin kendi felsefesinde ihtiva ettiği manayı tam olarak ifade eden bir tarifini vermemiştir. Bu yüzden çeşitli araştırmacılar, asabiyet teriminin *Mukaddime*'de dayanışma ruhu, cemaat ruhu, grup duygusu, kabilecilik, kan bağı, sosyal dayanışma gibi kavramlardan biri veya birkaçı karşılığında kullanıldığını öne sürmüşlerdir. Bununla birlikte İbn Haldun, asabiyeti dar manada savunma (müdafaa) veya saldırı (mütâlebe) maksadına yönelik mücadele enerjisi sağlayan toplumsal şuur şeklinde anlamaktaysa da, *Mukaddime*'nin bu konuyu işleyen ilk bölümlerinden anlaşıldığına göre asabiyeti irki bağların veya coğrafi, siyasî yahut da dinî sebeplerin doğurduğu birlik ve dayanışma ruhu olarak incelemiştir (Çağırıcı, 1991, ss. 453-455).

Kavimler, asabiyetin müdafaa ve saldırı gücü getirilerini kullanarak bir coğrafyada mülk sahibi olurlar ve bu kavimlerin başına geçen hanedanlar, asabiyeti kuvvetli tutabildikleri sürece mülk sahibi olmaya devam ederler. Fakat zamanla yerleşik hayatın rahatlığı bu asabiyeti zaafa uğratar. Asabiyet, mülkü, hanedanın elinde tutan değerdir. Çağırıcı'nın da dikkat çektiği gibi bu değer bir parçası da mücadele enerjisidir. Asabiyet ile ilgili makalesinde Akif Kayapınar da Çağırıcı gibi asabiyetin işlevlerinden bahsedip başka dillerdeki muhtemel karşılıklarını araştırıp

çevrilemez olduğu kanısında diğer bazı teorisyenlerle hemfikir olur.² Fakat Kayapınar'ın özellikle Houellebecq'in romanında yaşanan olaylar açısından daha önemli olan tespiti, asabiyetin mücadele gücüne nasıl bir zemin oluşturduğu ile ilgilidir:

Asabiyet bedavetin; yani hadaret, mülk ve mülkten hasıl olan nimetlerin dışında olmanın/kalmanın bir sonucudur. Asabiyetin en önemli bileşenlerinden biri olan şan ve şerefi anlatırken İbn Haldun bu hususu şöyle dile getirir: "Derler ki, şerefin kaynağı dışarda olmaktadır. Ki bu da, riyasetin, şerefin dışında ve aşağı, düşük ve şandan yoksun olma hâlidir" (Kayapınar, 2006, s. 92).

Bu 'dışta kalma' durumu, Houellebecq'in resmettiği gibi göçmen topluluklarını bileyen, asabiyet ve mücadele gücünü artıran bir durumdur. Yazar, *Teslimiyet*'te mücadele gücünü yitirmiş Fransa tasviriyile mülk, hanedan ve asabiyet arasında ilişkiyi gözlemleyebileceğimiz bir 'vaka' sunar. Avrupa'nın çöküşü tezini, birkaç yüzyıl zirvede kaldıktan sonra yozlaşan Fransız kurumlarına vurgu yaparak İbn Haldun'un kavramlarını kullanarak tahlil etmemize olanak sunar. İbn Haldun tarihte sapma gibi algılanabilecek değişimlere mana vermeye çalışan, sistematize eden bir tarihçi ve sosyolog olarak Houellebecq'in romanındaki hikâyeyi anlamamıza yardımcı olacak asabiyet, mülk ve hanedan gibi tahlil öğelerini bize sunar. Bu, İslamofobi olarak bilinen ve tüm roman ve röportajlarında Avrupa'yı merkeze koyan Houellebecq için ironik ama bir yandan da öngördüğu Müslüman Akdeniz'in yükselişinin söylemsel tezahürü olan bir durumdur.

İbn Haldun'un haritasını çıkardığı medeniyet dinamikleri, *Teslimiyet*'te gerçekleşen olayları şerh eder. Diğer birçok İbn Haldun yorumcusu gibi Ahmet Albayrak *Mukaddime*'de medeniyetin döngüsel bir tasviri yapıldığını tespit ederek bu dönünün kurallarını şöyle açıklar: "Bedevilerin 'saf'lıklarını daha çok koruduklarını, şehirlilerin, asabiyet teorisinde de belirteceğimiz gibi, zamanla yozlaşabildiklerini, medeniyetin zirveye ulaşmasıyla birlikte zevâle doğru indiğini ve tarih görüşünde de bahsettiğimiz gibi bu çöküşün dairesel olarak yeniden bir oluşu başlattığını belirtir" (Albayrak, 2000, s. 70). Bu okumada saflık ve yozlaşma bir diyalektik şekilde sunulmaktadır. Saflık bozulması yani hanedanın yaşam tarzını değiştirmesi, refahla beraber gelir ve zevale geçmiş olan yaşam tarzı çoğunlukla asabiyeti art-

2 Asabiyet, İbn Haldun'un sosyal felsefesinin omurgasını teşkil etse de bu ana kadar asabiyetin kapsamlı ve üzerinde uzlaşmış bir tanımı yapılabilmiş değildir. Batı dillerine "group feeling", "esprit de corps", "esprit de clan", "gemeinsinn", "nationalitatsidee", "corporate spirit", "feeling of solidarity", "group solidarity", "group will", "communal spirit", "social cohesion", "martial spirit", "solidarity", "striking power ve social solidarity" gibi kelime ve terkiplerle aktarılan asabiyet, Arnason ve Stauth'un ifadeleriyle "İbn Haldun'un en tercüme edilemez terimi" olarak ortaya çıkmaktadır (Kayapınar, 2006, s. 89).

makta olan unsurun yaşam tarzının özelliklerini benimsemeye başlar. Yozlaşma, gelecek olan yeni hanedanın yaşam tarzıyla uzlaşmaktır bir manada. Bu Houellebecq'in de romanında işaret ettiği gibi epistemolojik değil yüzeysel bir uzlaşmadır. Beyaz Fransızlar, Müslüman Fransızların yemekleri, giyim tarzları ve müziğiyle safıklarını kaybedip yozlaşmakta ama bir manada da uzlaşmaktadırlar.

İbn Haldun'un dairesel tarih anlayışı, medeniyetlerin yükseliş dönemlerinden sonra tecrübe ettikleri yerleşik ve lüks yaşam tarzından dolayı rehavete kapılıp düşüşe geçmeleri, Houellebecq'in romanında teker teker ele alınır. İbn Haldun'a göre medeniyetlerin kendi içlerinde gelişen bu atalet, onları dışarıdan gelecek tehlikelere karşı güçsüz bırakır. Göçebeler, barbarlar ve göçmenler gibi topluluklarda asabiyet, şehirlerde rahat hayatlar süren topluluklara göre her zaman daha yüksektir. Çiftçi ve Yılmaz da makalelerinde bu döngünün merhalelerine işaret eder:

İbn Haldun, siyaset biliminin temel inceleme konularından olan "devlet"i canlı bir varlık gibi kabul etmektedir. Ona göre devlet de insan gibi doğar, büyür, gelişir ve gerekli önlemler alınmazsa yıkılır ve yerine yeni bir devlet kurulur. Devletlerin geçirdiği beş aşama bulunmakta ve bunlar sırasıyla zafer, istibdat, ferağ, müsalemet ve israf olarak adlandırılmaktadır. Devletlerin geçirdiği bu beş aşama batının doğrusal tarih anlayışının aksine döngüsel olarak devam etmektedir (Çiftçi ve Yılmaz, 2013, s. 89).

Kendi döneminin Akdeniz devletlerini çok yakından bir okumaya tabi tutan İbn Haldun, kendi zamanını aşan bir medeniyet kuramı inşa edip günümüzde hâlâ gözlemlediğimiz birtakım dinamiklere dikkat çeker. Albayrak, "İbn Haldun tarihten hareketle umran ilmine varmıştır" dedikten sonra 'umran'ın tanıtımı için Cemil Meriç'in ifadelerine başvurur: "Umranın keşfi, tarihten tesadüf kovan bir ihtilaldir" (Albayrak, 2000, s. 71). İbn Haldun'un tarihi okuma yöntemi delil gösterme ve sebep-sonuç ilişkisi üzerine kuruludur. Umran, bu temel tahlil yöntemleri üzerine kurulu bir medeniyet kuramı olduğu için günümüz tarih tahayyülleri ve projeksiyonlarını anlamamıza yardımcı olabilmektedir.

İbn Haldun'un kavramlarını günümüz sosyal hareketlerini anlamak ve tahlil etmek için kullanmanın imkânlarını araştıran Mehmet Karagül, İbn Haldun'un kavramlarına paralel olarak Avrupa kaynaklı sosyal bilimlerdeki 'sosyal sermaye' kavramına dikkat çeker. Bu kavram asabiyetin mücadele gücü yönünü içermese de İbn Haldun'un asabiyet kavramıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Karagül bu karşılaştırmalı okumasını şöyle açıklar:

[İ]lgili toplumun birinci derece ihtiyaç duyduğu değer, hiç şüphesiz yeraltı ve yer üstü zenginliklerden ziyade; kendi içindeki yardımlaşma, dayanışma, fedakârlık ve di-

đerkâmlıkta bulunabilme hasletleri olduğundan şüphe yoktur. Bu bağlamda güncel yazında sosyal sermaye olarak ifade edilen güvene dayalı yoğun ve kaliteli iletişim düzeyi ile İbn Haldun'un *Mukaddime*'sinde geniş yer bulan; kendini içinde yaşadığın topluma ait hissetme ve onun iktisadi anlamda refahı ve düşmanlarına karşı da güçlenmesi için özverili çalışma ve fedakârlıkta bulunma duygusu olan asabiyet, bu manada güçlü benzerlikler arz etmektedir (Karagül, 2016, s. 47).

Karagül burada İbn Haldun literatüründe sıkça gördüğümüz üzere düşünürün iktisadi refah üzerine yazdıklarına vurgu yapmaktadır. İbn Haldun'un hanedanların sahip olduğu güç ve sebat özellikleri üzerinden manalandırdığı mülk kavramı, 'toplumsal sermaye'yle yakın ilişki içerisindedir. Asabiyet bu sermayenin ta kendisidir. Taleb Bilal de benzer bir şekilde sosyal sermayeye denk düşen unsur için asabiyet kavramını kullanır ve Arap Baharı ile ilgili makalesinde asabiyetin farklı Arap ülkelerinde nasıl tezahür ettiğini ve sosyal hareketlere yol açtığını açıklar. Bilal bir yandan da Arap Baharı'nın yaşandığı yerleri İbn Haldun'un biyografisindeki öneminden bahsederek bir manada İbn Haldun'un gözlemlerinin sürekliliğine işaret eder (Bilal, 2017, s. 141). *Teslimiyet* romanında 'Avrupa'nın iflası' bu sermayenin tükenmesi sonucu gerçekleşir. Sosyal sermaye bir bakıma sosyal değerlerin ekonomik kavramlar üzerinden ifade edilmiş halidir. Sosyal sermaye günümüz sosyal hareketlerini tahlil ederken sık kullanılan bir kavramdır nitekim asabiyetle ilişkilendirdiğimizde bu makalede yapıldığı gibi spekülâtif roman tahlilinde kullanıldığı gibi günümüz sosyal hareketlerini anlamaya da yardımcı olur.

Mukaddime'nin Türkçe tercümesini yapan Süleyman Uludağ da İbn Haldun'un tahlil yöntem ve birimlerini şöyle listeler: "Asabiyet ve kabile ruhu, mülk ve devletin buna bağlı olması, din ile devletin kuvvet ve genişliği arasındaki alaka, hanedanlıkların gelişmeleri, geçirdikleri dönemler, bedevilik hadarilik ve inhilal devirleri, hanedanlıkların ömürleri, devletlerin üç nesil boyu devam etmesi." Uludağ'ın da belirttiği gibi medeniyetle ilgili bu kavramlar tüm toplumlarda aynı şekilde işlemez yine de bu kavramların 21. yüzyılda yazılmış bir 'Fransa tahlil'i'nde rahatlıkla karşılıklarını bulması ilginç bir tarihsel devamlılığa işaret eder. Uludağ, hanedan kavramının günümüzdeki iz düşümüne getirdiği yorumla bir bakıma *Teslimiyet* romanının İbn Haldun kavramlarıyla okunmasını teşvik etmektedir:

Belli bir zihniyete ve felsefeye sahip olan, muayyen kişilerden teşekkül eden siyasi iktidarın zamanla yıprandığı ve tükendiği, devletin ancak bunun yerine gelen yeni bir zihniyete, felsefeye ve kudrete sahip olan yeni bir siyasi heyet ve iktidar sayesinde varlığını devam ettirdiği bilinmektedir. İşte bu nevi siyasi kadroların değişmesini, hanedanlığın değişmesi şeklinde görmek ve değerlendirmek mümkün gözükmektedir (Uludağ, 2007, s. 131).

Uludağ burada devletin bekasını merkeze almıştır. Hanedan yani siyasi kadro değişse de devlet sistemi devam eder. Burada devam eden şeyin tam olarak ne olduğu önemli bir sorudur. Beyaz Fransızların asabiyet kaybı sonucu Müslüman Kuzey Afrikalı Fransa vatandaşlarının devlet kadrolarına yerleşmesi sayesinde Fransa Devleti en azından yüzeyde başka bir ideolojik yapıyla hayatını sürdürmeye devam edecektir. Fakat *Teslimiyet* yakından incelendiğinde, eski Fransız devletinin ideolojik yapısının önemli bir unsurunun yani kapitalizmin, yara almadan devam edeceğini görürüz. Çoğu zaman siyasi ya da etnik kadrolar değişmiş görünse de sistemin temelinde yatan bazı değerler yeni formlarla devam eder.

Makale, İbn Haldun'un asabiyet, mülk, hanedan kavramlarını merkeze almakla beraber Kuzey Avrupa'nın taşralştırılmasını Dipesh Chakrabarty, Akdeniz'deki alışverişleri de Fernand Braudel'in kavramsal desteğiyle incelemektedir. Nitekim Akif Kayapınar da İbn Haldun'un "Asabiyet Kavramı: Siyaset Teorisinde Yeni Bir Açılım" adlı makalesinde özellikle tarihsel değişim ve döngü sürecine iki tarihinin de benzer bir şekilde yaklaştığından bahseder.³ Bu iki Akdenizli yazarın gözlemleri pek çok noktada birbiriyle örtüşmekte ve birbirini tamamlamaktadır. Fernand Braudel *Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II* (II. Philip Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası) eserinde, Akdeniz'in çeşitli ekonomik ve kültürel ağlarla örülü olduğunu anlatır ve bu bakış açısı edebiyat okumalarına taşındığında, Houellebecq'in romanlardaki Akdeniz anlatısı ve tasvirlerinin işlevi daha açık bir şekilde görülür. Braudel, kültürel alışverişin çok sıkça yaşandığı Akdeniz'de savaşan medeniyetlerin bile 'bazen duruma göre, bazen tesadüfi olaylar sonucu iş birliği yapmak zorunda kaldığı'ndan bahseder (Braudel, 1995, s. 759).⁴ Günümüz Avrupası, Akdeniz'in bu 'alışverişli' tarihine Kuzey Avrupa'yı önceleyen bir seçicilikle bakar. Braudel'in tarif ettiği akışkan, geçirgen Akdeniz'i, tarihin renkli bir dönemi olarak müzeleştirmeyi tercih eder ve bu geçişkenliğin –örneğin; insanların seyahat özgürlüğü konusunda- tekrar işlevsel hale gelmesinin önüne set çeker. Akdeniz'in güneş, plaj, lezzetli yemekler ve müzelerdeki sanat eserleri olarak statik bir arka plan oluşturmasını isteyen Avrupa'nın bu ütopyik Akdeniz kurgusu, mültecilerin denizi aşır Avrupa'ya gelme çabalarıyla yıkıma uğramıştır.

3 "Değişim sürecinin son derece yavaş seyrettiğini ve o sürecin bizzat içinde yaşayanların bile bu süreci algılamalarının mümkün olmadığını, dolayısıyla sürecin geri döndürülemez olduğunu iddia eden 20. yüzyılın önde gelen medeniyet tarihçilerinden Fernand Braudel de bu hususta İbn Haldun'a yaklaşıır" (Kayapınar, 2006, s. 88).

4 *Teslimiyet* romanından ve diğer Fransızca ve İngilizce kaynaklardan çeviriler bana aittir.

Akdeniz havzası yine o müzelerde sergilenen antik eserler üzerinden Avrupalıların 'bizim yaşam tarzımız' diye adlandırdıkları, Houellebecq gibi Fransızların 'oryantal' karşıtı olarak 'oksidantal' dedikleri kùltürün beşığı olarak adlandırılmaktadır. Yüzyıllar boyunca Yunan ve Roma İmparatorluklarının hâkimiyetinde kalan, Avrupa medeniyetinin 'anası' olarak düşünölen bu Akdeniz, Cezayir ve Tunus'u da kapsamakta mıdır? Hem Braudel'in hem de Houellebecq'in bu soruya cevabı 'evet'tir. İbn Haldun'un kendisi bu dünyaları birleştiren bir Akdenizlidir. Nitekim İbn Haldun'un ekonomik teorilerine dikkat çeken Ozan Sağısöz de İbn Haldun'un zihin dünyasından bahsederken 'kadim Yunan ve İslam medeniyeti'ni beraber anar (Sağısöz, 2018, s. 16). Braudel, Akdeniz'in sürekliliğine ve birliğine vurgu yapıp Akdeniz'in geniş coğrafyasının hem Avrupa hem Kuzey Afrika için bir kazanım olduğunu düşünürken Houellebecq, Akdeniz'in Kuzey Afrika ÷lkelelerini kapsıyor olmasından dolayı hayıflanmaktadır. Braudel'in sunduğu arka plan ve etkileşim modeli, Houellebecq'in ve onun kuşağından beyaz Avrupalı erkeklerin Akdeniz algısını daha iyi anlamamıza, yazarın romanlarında Avrupa'nın iflasından ve 'teslimiyet'inden söz ettiğinde hangi güç dengelerinden bahsettiğini ayırt etmemize yardımcı olur.

Avrupa'yı, iki kıtayı birleştiren Akdeniz üzerinden Kuzey Afrika ÷lkeleriyle aynı kùltürel çerçevede düşünmek, 'Kuzey'i kendini konuşlandırdığı merkezden oynatıp taşralaştırma manasına gelebilir mi?' Chakrabarty 2007 tarihli çalışması olan *Provincializing Europe*'ta Avrupa'yı söylemsel hâkimiyetin merkezi değil dünyayı oluşturan taşralardan bir taşra olarak ele almanın imkânlarından bahseder. Bu yaklaşım bir bakıma Braudel'in Akdeniz'i önceleme yaklaşımını bir adım daha öteye götürür. Avrupa'yı taşralaştırmanın yollarından biri Avrupa'yı ve Avrupa kùltürünü Avrupa dışı paradigmalarda çerçevesinde değerlendirmek olacaktır. Chakrabarty günümüz beşerî bilimlerinde kullanılan söylemlerin Avrupa'daki din ve insan hakları tarihinin birer ürünü olduğunu söyler (Chakrabarty, 2007, s. 78). Avrupa'yı taşralaştırmanın, merkezden kaydırmanın birinci adımı, Avrupa dışındaki kùltürleri kendi tarihlerinin ürünleri olan kavramlar üzerinden tartışmaktır, ikinci adımı da Avrupa'yı Avrupa dışı, aynen bu makalenin yaptığı gibi Akdenizli ve İslam geleneğinden gelen bir paradigmayla okumaktır. Houellebecq'in romanları sürekli Avrupa'nın Akdeniz ile olan ilişkisini konu edindiğı için eleştirel okuru bu ikinci adımı atmaya sevk eder.

Fransa, 2022

Teslimiyet romanı, Fransızların geleceğe dair endişelerini dile getiren, distopik ögeler içeren bir romandır. Distopik romanlar genellikle uzak gelecek tahayyülleri içerirken Houellebecq'in 2015 tarihli *Teslimiyet*'i 2022 Fransa'sını konu edinir. Bu durumda *Teslimiyet*, distopik romandan çok bir gelecek projeksiyonu olarak tanımlanabilir ve günümüzde popülerlik kazanmaya başlamış olan 'Gelecek Çalışmaları' disiplini içerisinde, 'spekülatif roman' olarak değerlendirilebilir. Romanda, 2022 senesinde günümüzde hâlen daha siyasette aktif olan politikacıların yaşayacakları yenilgiler sonucu Fransa'nın başına Kuzey Afrika kökenli Mohamed Ben Abbes geçer. John Rosenthal'in World Affairs dergisinde dediği gibi 'Houellebecq'in yazdığı Fransa'da Müslüman bir cumhurbaşkanının iktidara gelme hikâyesi, fantastik ögeler içermekten ziyade tamamen gerçeklere dayalı bir zemine oturmaktadır ve bahsedilen politikacıların hemen hepsi gerçek politikacıdır' (Rosenthal, 2015, s. 59). Rosenthal'in bu yorumu özellikle yayınlandığı dergi düşünüldüğünde, Houellebecq'in liberal entelijansiya tarafından nasıl algılandığına dair bir ipucu verir. Houellebecq bir romancıdan ziyade bir siyasi yorumcu olarak değerlendirilmektedir.

Houellebecq'in böyle bir izlek takip ederek korkulan bir gelecek tasvir edebilmesinin sebebi, Avrupa'daki seçimlerin günümüzde tipik olmayan özellikler göstermesi, beklenilenden sürekli sapmasıdır. Bilinen manadaki Avrupa kültürünün sonunu gözlemleyen Houellebecq'in anlatıcılarının elinden gelen tek şey, kaybedilen için çok da üzüntü duymadan dillendirdikleri boş bir efkârdır. Bu anlatıcılar, satır aralarında kendi değerleri için savaşamayan, dayanışma ve asabiyet sergileyemeyen bir kültürün, bir sonraki yükselen değer tarafından alt edilmesini Marksist, tarihsel determinist bir yaklaşımla kabul ederler. Houellebecq'e göre Avrupa'nın siyasi ve kültürel çıkmazları, kıtayı istilaya ve sömürgeleşmeye yatkın bir hale getirmiştir. Kendi değerlerinin arkasında duramama, dışarıdan gelen güçlere yenik düşme hali, Houellebecq'in *Teslimiyet* romanında İslamcı bir partinin başa geçmesi olarak tezahür eder.

Fransa, sözlük manalarından biri teslimiyet olan İslam'a teslim olmuştur. Avrupa'nın Afrikalılar ve Müslümanlar tarafından nasıl bir istilaya uğradığını günümüzde kıtanın hemen hemen bütün gazetelerinde okumak mümkündür. *Teslimiyet* romanı günümüzdeki 'Müslüman akın'ı değil çoktan Avrupa'ya yerleşmiş olan Müslümanlardan gelecek olan tehdit hakkındadır ve bu tehdiye karşı önlem almak için çok geçtir. Kritik eşik aşılmıştır. İkinci ve üçüncü kuşak göçmenler yönetimi ele geçirmiştir. Fransa'da Müslüman bir adayın devlet başkanı olması, sol görüşlü Fransızların kendi adayları yeterli oyu alamayınca Ben Abbes'e destek vermesiyle

gerçekleşir. Houellebecq'in romanında sosyalistler ileride ele alacağım üzere kadınlar gibi Fransa'nın asabiyetini zayıflatan unsurlardır. Fransa'daki pek çok 'görüş sahibi'nin medyada dem vurduğu gibi ülke 'Fransızlık' sancağını terk edip farklı asabiyetlere bölünmüştür. Houellebecq'in evreninde Müslümanlar asabiyetleri güçlü bir grup olarak bundan istifade etmiştir.

Üniversiteyi bitirmemiş olan Houellebecq'in romanda François'in çevresini oluşturan Sorbonne hocalarını tasvir ediş şekli oldukça olumsuzdur. Seçim sonuçları ilan edildiğinde François başka entelektüeller ve kalem ehliyle Maupassant, Flaubert, Zola ve Huysmans hakkında muhabbet etmektedir. Seçim sonuçlarını beğenmeyen (beyaz) halkın sokaklara düşüp şiddete başvurusuyla biraz kendilerine gelen bu aydınlar yavaş yavaş biraz da korkuyla evlerine dağılırlar. Houellebecq, halkı tanımayan aydınlar mizansenisiyle Fransa'nın aydın kitlesinin ne kadar umursamaz ne kadar 'küçük' adamlar olduğunu gösterir. Nitekim Ben Abbes yönetime geldiğinde üniversite hocaları rejime uyumlu olarak çalışmak için bahaneler bulur. The New Yorker dergisi yazarı Adam Gopnik'in de belirttiği gibi "Romandaki eleştiri öncelikli olarak Fransız İslam'ına değil, Huysmans hayranı anlatıcı da dahil olmak üzere omurgasız Fransız aydın sınıfına yöneliktir. Anlatıdaki hiciv de bu profesörlerin İslami rejimin istediklerini yapmak için nasıl çabucak nedenler buldukları [...] etrafında döner" (Gopnik, 2015, s. 52). Gopnik de Rosenthal gibi romanı bir sosyal eleştiri olarak okur. Bu eleştiri Müslümanlardan ziyade beyaz Fransız aydınlarına yöneliktir. Bu bağlamda Fransızcadaki *trahison de clerics* tabirini *Teslimiyet*'te birebir gözlemlemek mümkündür. Fransız kültürünün teslim edildiği kalem ehli, toplumsal görevini en fazla ihmal eden zümre olarak gösterilmektedir. Asabiyeti ve kültürü korumaları beklenen zümrenin böyle bir rehavete kapılmaları ihtimaline İbn Haldun da işaret eder. İbn Haldun üzerinden okunduğunda bu ihmal, Fransız kültürünün aynı romanın kahramanı François gibi 'ihtiyarlamış' olduğunu gösterir:

Şayet ihtiyarlık halinde bulunan bir devleti yakalarsa, bu devletin kendini savunacak ve tecavüzlere karşı koyacak asabiyet sahibi taraftarları ve devlet adamları (evliyayı devlet) da bulunmazsa, (gelişmekte, ilerlemekte ve gücünü artırmakta olan asabiyet) onu istila eder, hakimiyeti onun elinden çeker ve mülk tamamen ona ait olur (İbn Haldun, 2007 [1982], I, s. 350).

'İhtiyarlık halinde bulunan' devlet ve aydınları tarafından tamamen bir yana bırakılan asabiyet, Fransa'da halkın alt kesimleri özellikle de beyaz gençler tarafından sahiplenilecektir. Kendi evi romandaki edebiyat meclisine uzak olan François, seçim sonuçlarından dolayı yaşanan ayaklanmanın başladığı gece genç meslektaşları Lempereur'un evine gider. Lempereur sokaklara dökülenlerin dünya görüşünü şöyle açıklar:

'Kimlik Blok'u başta aslında tek bir blok değildi, birbirini pek anlamayan ve dinlemeyen farklı fraksiyonlardan oluşuyordu: Katolikler, 'Üçüncü Yol'cular, kraliyetçiler, yeni paganlar, aşırı soldan gelen saf ve katı laikler. Ama tüm bunlar 'Avrupalı Yerliler' kurulunca değişti. Bu hareket göçmen soyundan gelen Fransızların oluşturduğu 'Cumhuriyet'in Yerlileri' hareketinden esinlendi. Kendilerini tam da bu grubun karşısında konumlandırarak çok açık ve birleştirici bir mesaj vermeyi başardılar: biz Avrupa'nın yerlileriyiz, bu topraklara ilk yerleşenleriz ve Müslümanlar tarafından kolonize edilmeyi reddediyoruz (Houellebecq, 2015, s. 68).⁵

Fransa'da beyazların sokaklara dökülmelerini sağlayacak kadar asabiyet kesbetmeleri de Müslümanların asabiyetleriyle ilintilendirilir. Her ne kadar egemen kültür bunu kabul etmese de Kuzey Afrikalı göçmen soyundan gelen 'Cumhuriyet'in Yerlileri' -ki bu, 'Kimlik Bloku' ve 'Avrupa Yerlileri'nin aksine gerçekte de olan bir oluşumdur- kendilerinin de Fransız vatandaşı olduğu vurgusunu yapar. Cumhuriyetin bir vatandaşı olmak 'yerli' olmak için yeterli olmalıdır. Houellebecq'in romanında kurguladığı bu beyaz milliyetçi 'Avrupa Yerlileri' grubu 'yerli' kelimesini Müslümanlardan 'ödünç alıp' kendi reaksiyoner hareketlerini inşa eder. Houellebecq özellikle bu noktada var olan ve olmayan şeyleri harmanlayarak spekülatif romanın tüm siyasi söylem imkânları kullanmaktadır. Beyaz Fransızların asabiyetinin Müslümanlarınkinin bir türevi olarak resmedilmesi, romanın gelecek için bir uyarı olarak okunmasına yardımcı olur. İslam'ı şehre uymayan, çölde ve taşrada kalması gereken bir yaşam ve örgütlenme tarzı olarak kurgulayan Avrupa için Müslümanların bir hareketini bilerek ya da bilerek örnek almak 'yerli' Avrupa kültürü için taşralaşmak manasına gelir.

Roman boyunca François'in diğer mesai arkadaşları da Lempereur gibi siyasetle aslında çok ilgilenmeyen roman kahramanına (ve elbette okura) Fransa'daki politik durum hakkında bilgi verir. Nitekim kendisiyle ilk tanıştığımızda François'in en önemli derdinin siyaset değil cinsellik olduğunu görürüz. François daha sonra da Ben Abbes ülkenin başına geçtiğinde yaşanan 'İslami' değişiklikleri sürekli kadın erkek ilişkileri üzerinden değerlendirir. François okurlarla edebî araştırmaları kadar kadınlarla yaşadığı ilişkilerin oldukça mahrem çıkmazlarını anlatır. François'in beraber olduğu kadınlar yine onun anlatımıyla burjuva kapitalist tüketim kültürünün kendilerine biçtiği rolü oynamaktan yorulmuş kadınlardır. Fransız kadınlarının bu sıkışmışlığını teslim eden François yine de onları birer meta olarak görmekten geri durmaz. Paris'in sokaklarında dolanırken sürekli kadınların etek

5 Bu grup, Amerika, Hindistan ve Çin etkisini de reddeder (Houellebecq, 2015, s. 69).

boyalarına dikkat eder, davetkâr olması gereken bedenlerin artık kendinde hiçbir heyecan uyandırmadığını gördüğünde yeise düşer ve kendinde bir eksiklik arar. Bunun yanı sıra Fransa'ya işaret eden bir mecaz haline gelen kendi bedeni sürekli 'arıza' vermektedir. Uzun uzun egzamasını ve diğer bir sürü hastalıklarını anlatır. Beyaz erkek bedeni, beyaz ilim, beyaz libido ve François'e göre ancak bütün bunlarla ayakta duran beyaz Fransa'nın sonu gelmiştir.

İslam'ı her şeyden önce kadınların özgürlüklerini kısıtlayan bir sistem olarak gören François, tam da kadınların özgürlüklerine gelecek bu kısıtlamadan dolayı Ben Abbas'ın gelişinin o kadar da kötü olmayabileceğini düşünür. Daha önceki romanlarında da kadınları sadece erkeklerin hazzı için yaratılmış ve tek başlarına yaşayamayan birer evcil hayvan gibi tasvir eden Houellebecq, *Teslimiyet*'te kadınlar hakkındaki düşüncelerini İslam'a aktararak kendi kadın düşmanı düşüncelerini paylaşmak için bir yöntem bulmuş olur. Carole Sweeney, Houellebecq'in kadın roman karakterlerini incelediği makalesinde, romancının sosyal düzenin bozulmasını feminizme bağladığından bahseder. Romanlarında 1968 kültürel değişimine sıkça gönderme yapan yazar, cinsi özgürlüklerin doğal cinsi yaşamın bozuma uğramasına sebep olduğunu söylemektedir. Kadınlar her şeyden önce cinsel kimliklerini korumalıdır. "Yazar *Extension Du Domaine De La Lutte* (1994) ve *Les Particules Elementaires* (1998) romanlarından sonra geldiği noktada, *Plateforme* (2001) romanında Fransız erkeklerini 'erkeklerin onlar için ne büyük nimet olduğunu' anlamayan Fransız kadınlarından uzak durup, çok daha evcil olarak kurguladığı Uzak Doğulu sevgililer edinmeye teşvik eder" (Sweeney, 2012, s. 324). Sweeney, burada yazarın genel olarak Doğu kültürlerine duyduğu ilgiye bir açıklık getirmektedir. Yazarın anlatıcıları, Doğu kültürlerine yukarıdan bakmakla beraber bu kültürler 'kadın sorunu'nu çözmüş oldukları için bu kültürlere garip bir şekilde gıpta etmektedir. *Teslimiyet* çerçevesinde de diğer romanlarda olduğu gibi anlatıcının 'kadınları çok daha yumuşak başlı 'Doğu' algısı tamamen yüzeyseldir, kendi dar tecrübesiyle ve beyaz Fransız bir erkek olarak ona pazarlanan metalar üzerinden oluşmuştur. Nitekim roman boyunca da Müslüman kadınlar, François'in tutarsız söylemini desteklemek için yeri geldiğinde uysal, yeri geldiğinde de kurnaz olarak resmedilir.

Yazarın en son romanı *Serotonin*'de (2019) anlatıcının uzatmalı sevgilisinin Japon olması ve yazarın kendisinin 2019 yılında Japon bir kadınla evlenmesi bu zihniyetin bir uzantısı olarak kabul edilebilir. 'Doğulu kadın tipi'ni ideal uysal kadın tipi olarak resmetmek, Doğu düşmanı söylemin yanında kadın düşmanı söy-

lemin de yadsınamayacak bir parçasıdır.⁶ Lydia Kiesling'in (2015) işaret ettiği gibi Houellebecq'in bu kadın düşmanı söylemi, romancı Fransa'nın geleceği hakkında 'önemli şeyler' söylemiş olduğu için çoğu yorumcu tarafından es geçilmiştir. Nitekim Rosenthal ve Gopnik de Houellebecq'in Fransız siyasi ve aydın kesimi eleştirileri üzerinde durmuş, Houellebecq'in 'doğu' ile ilgili derdinin büyük bir kısmı olan 'kadın meselesi' hakkında bir yorumda bulunmamışlardır. Kiesling *Teslimiyet*'teki kadın düşmanı söylemden bahsederken François'in "Kadın da elbette insandır, ama insanlığın farklı bir tarafını temsil eder. Hayata hafif bir egzotiklik katarlar" (Houellebecq, 2015, s. 51) gibi sözlerini alıntılar. Kadınların insanlığı ispat edilmek durumundadır. Daha önemlisi kadınların 'kendiliğinden' egzotik oluşları, onları diğer 'egzotik' kimliklerle aynı kefeye koyar.

Nitekim Houellebecq örneğinde gözlemlediğimiz gibi İslam düşmanlarının hemen hepsinin kadın düşmanı olmaları tesadüf değildir.⁷ Bu nefrete maruz kalan kimliklerin Houellebecq'inki gibi metinlerle nasıl bir alışverişe girebileceğini Kiesling şöyle özetler: "Pek çok insan kendilerine karşı nefretle dolu sanat eserleri hakkında konuşmak zorunda kalır fakat bu çaba bir noktada mutlaka duvara toslar" (Kiesling, 2015). Bu durumda kadın eleştirmenler gibi Müslüman eleştirmenler de Houellebecq'in romanını tahlil ederken bir noktada özellikle anlatıcının dilini tahlil için gerekli olan empatiyi kurmakta, anlatıcının mantığını anlamakta oldukça zorlanırlar. İbn Haldun'un kavramlarını kullanmak bu tahlili kolaylaştırmaktadır. Kiesling'in de işaret ettiği gibi Houellebecq, 'Batı'nın sonu' çığırkanlığını yaparken hemen hemen tüm ideolojik akımlar gibi kadınları, direnişteki zincirin en zayıf halkası olarak tasvir eder. Houellebecq'in ve anlatıcısı François'in kafalarındaki bu keskin kadın-erkek ayrımı, Fransız halkının asabiyetinin ilk bozuma uğradığı yerler olarak da düşünülebilir. Fransız kadınlar, Fransız erkeklerin kadrini bilmeyerek egemenliğin ve mülkün devamı için gerekli olan desteği onlara vermemiş ve Fransız erkeklerinin güçten düşmelerine sebep olmuşlardır. Sweeney'nin de işaret ettiği gibi bu daha da kötü sonuçlara yol açmış, Fransız erkekler huzuru Fransız olmayan kadınlarda aramak zorunda kalmışlardır. Houellebecq'in gelecek projeksiyonunda kadınlar gibi Fransa'nın asabiyetini zayıflatan tüm unsurlar ya geleneksel, beyaz değerlere geri dönecek ya da toplumdaki yerlerini başkalarına kaptıracaktır; beyaz kadınlar doğulu kadınlara, solcular da daha muhafazakâr bir toplum vadeden İslamcılara.

6 Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Yeğenoğlu, 2003.

7 İslam düşmanı söylem içeren romanlarıyla gündeme gelen Salman Rushdie ve V. S. Naipaul de kariyerlerinin ilerleyen dönemlerinde ancak İslam yanında kadın düşmanlıklarını açık edince genel edebiyat camiası tarafından eleştirilmeye başlanmıştı.

Gopnik, Houellebecq'in Fransa'daki asabiyet bozumuna kimin sebep olduğuna dair görüşlerini değerlendirdikten sonra *Teslimiyet*'in medyaya yansıtıldığı gibi İslamofobik değil 'Frankofobik' olduğunu söyler (2015, s. 52). Aydın sınıf halkla olan bağını tamamen koparmıştır. Houellebecq, beyaz Fransız entelektüellerinin zihinsel yetilerini ve libidolarını önemsiz kavgalara harcadıklarından bahseder. François'in 'adam yerine' koyamadığı 'erkek müsveddeleri' tasvirleri göz önüne alındığında François'in kadın ya da İslam düşmanlığından öte bir nefret beslediğini görürüz. *Teslimiyet* romanına hâkim olan nefret ve tikslenme hisleri, kimlik kategorilerini aşır anlatıcının kendi bedenine hatta yaşamın kendisine yönelir. François, roman boyunca pek çok kere 'mide bulantısı', 'nefret' ve 'antipati' kelimelerini kullanır. Romanın başlarında François'in nefret ettiği çok kültürlü hayata belini bağlamış olan bir iş arkadaşı kahramanımızı, Paris Merkez Camii'nde -ki Mağrip mimarisine sahip bu cami, gezi kitaplarında Paris'te görülmesi gereken yerler arasında yer almaktadır- çay içmeye davet eder. François bu daveti, Houellebecq'ten alışıktığımız bir nefretle reddeder: "Nane çayını sevmiyordum, Paris merkez camiini sevmiyordum, aslında Steve'i de sevmiyordum" (Houellebecq, 2015, s. 35). Okur, anlatıcının hemen hemen hiçbir şeyden zevk almadığını, alamadığını yukarıdakine benzer cümlelerden anladıktan sonra ilerleyen safhalarda François'ten gelecek ırkçı söyleme bir manada hazırlanmış olur. François'teki asabiyet kaybı, millî sınırları da aşmış, tüm insanlara duyulan bir umursamazlık hatta nefrete dönmüştür:

Kendim için yaşamayı beceremiyordum, peki başka kimin için yaşayacaktım? İnsanlık beni ilgilendirmiyordu, hatta midemi bulandırıyor, insanları asla kardeşlerim olarak görmüyordum. İnsanlığın daha küçük bir parçasını -örneğin aynı ülkede yaşadığım insanları ya da eski iş arkadaşlarımı- düşündüğümde bu his daha da artıyordu [...] Bu insanların bana benzediğini kabul etmek zorundaydım, işte tam da bu yüzden onlardan kaçmak istiyordum (Houellebecq, 2015, s. 207).

Böylelikle Houellebecq yine farkında olmadan, İslam medeniyetinde de bulunan müspet asabiyetin yani kendi milletinden olan insanlara karşı hissedilen yakınlık ve muhabbet hissinin, iyi ve mutlu bir insan olma yolunda bir merhale olduğuna dair görüşü desteklemiş olur. Bu 'müspet asabiyet' diye adlandırdığım his, insanın en yakınından yani ailesinden başlayıp beraber yaşadığı ülkedeki insanlara karşı genişleyen bir halka olarak düşünülebilir. Bu halka sonunda tüm insanlığı da kapsar ama İslam medeniyetinde tavsiye edildiği gibi bu halka en yakından başlamalıdır. Houellebecq'in kahramanı François için millî asabiyet gerçekleşmediğinden insanlığı kapsayacak bir kardeşlik duygusuna ulaşmak mümkün değildir.

Cezayir, 1375

Tarihsel olarak baktığımızda İbn Haldun'u yazmaya iten saiklerle Houellebecq'i yazmaya iten saikler birbiriyle örtüşmektedir. Houellebecq'in romanlarında resmettiği 'kapıdaki barbarlar' hemen her seferinde Kuzey Afrikalılar bazen de Kuzey Afrikalılarla çok fazla hemhâl olmuş İspanyollardır. İbn Haldun'un metninde, şehrin kapısındaki düşmanlar, Orta Doğu'da Bedeviler ve Kuzey Afrika'da da Berberilerdir. Bu gruplar, İbn Haldun'un dünyasında Müslümanların kurdukları şehirler ve şehirleri yöneten hanedanlar için birer tehdit oluştururlar. Bu bağlamda Avrupa'da epey vakit geçirmiş olan Kuzey Afrikalı İbn Haldun, Houellebecq'in yazımına uğrayan bir heyula, Houellebecq'in kendisinin tekinsiz bir ikizi gibidir. Houellebecq'in gözlemlerinin hepsi İbn Haldun'un Müslüman hanedanların yerleşik hayata geçtiklerinde asabiyetin nasıl gerilediği tasviriyile birebir örtüşür. *Mukaddime* yerleşik hayatın ticareti nasıl etkilediğini açıklar, göçebelerin şehir hayatına geçmeleriyle gelen kazanımların bedeli, zayıflayan dayanışma yani asabiyet olacaktır:⁸

Çünkü bunlar uzun asırların geçmesi sonucu olarak vatanlarındaki Araplıklarını ve Araplığa dayanan devletlerini yitirmek suretiyle asabiyetlerini de kaybetmişler ve asabiyet sahibi olan Berberiler'in (ve azatlıların) hakimiyetinden de çıkmışlardır. (Ne kendi ne de azatlılarının asabiyetleri kalmıştır). Artık neseplerinin Araplığı mahfuz olarak baki kalmış, ama izzet ve ikbale vesile olan asabiyeti ve yardımlaşma duygusunu kaybetmişlerdir. Daha doğrusu kahr ve galebenin köleleştirilmesi sebebiyle zilleti benimseyen, birbirine destek olmayan, halk yığını haline gelmişlerdi (İbn Haldun, 2007 [1982], I, s. 194).

Zilleti benimseyip birbirine destek olmayan Arap kökenli Endülüs hanedanları, Houellebecq'in Fransa'sındaki aydın ve siyasi sınıfın öncülleri gibidirler. Mülk, bu bağlamda kültürel egemenlik için egemenlerin kendilerine has özelliklerini muhafaza etmeleri için yeterli olmamıştır. İbn Haldun'da Araplar Araplıklarını, Houellebecq'te Fransızlar Fransızlıklarını yitirmiştir. Houellebecq, François'in Fransa'ya 'yabancılaşması'nın sebebi olarak Fransa'da daha Ben Abbes başa geçmeden gerçekleşen kültürel değişimi gösterir. François'e göre 'Avrupa Yerlileri'nin çöklükleri geç kalmış, Fransa çoktan sömürgeleşmiştir. Ülke, yemek ve kıyafet gibi en temel hizmetler konusunda 'Fransız olmayan' ögelere bağımlı hâle gelmiştir. Fransızların Akdeniz'in güneyindeki ülkelerle olan alışverişi, Braudel'in tasvir ettiği gibi karşılaşmalar ve ticari ilişkiler sonucu organik bağlar kurulmasıyla sonuçlanmış ve

8 François'in bu tatminsizliği ve hoşnutsuzluğu üzerinde çalıştığı yazar Huysmans üzerinden manalandırılır kitapta.

bu organik bağlar bu alışverişten bir nimet olarak faydalanamayan beyaz Fransız sınıflarını rahatsız etmeye başlamıştır. Yine de hemen her kesimden beyaz Fransızlar, oryantal kıyafetler giymekte, işten yorgun geldiklerinde Fransız kadını evi iş yeri için terk etmiş olduğu için Fas lokantalarından eve getirilen yemekleri tüketmektedir. İbn Haldun bu durumu “Mağlup, ebedi olarak galibin şiarını, kıyafetini, mesleğini, sair ahval ve adetlerini taklid etmeye düşkünlük gösterir” (İbn Haldun, 2007 [1982], I, s. 361) başlığı altında anlatır. Müzik zevki bile değişmektedir. Yorgun Fransız vatandaş tatile çıktığında kendini yine Müslüman ve/veya Kuzey Afrikalı bir ortamda bulmaktadır. İbn Haldun’un aşağıda çizdiği tablo da François’in neredeyse iğrenme ile bahsettiği, mülkün zirvesinde olduğunu düşünen Fransızların ve Fransa’nın refahının bir tasviri gibidir:

XI. Refah, mülkün tabiatındandır.

Bahis konusu fazladan şeyler (nevafile), ve onlara ait ananeler elde edilmesi zaruri olan adet haline gelir. Bununla beraber, yenecek, içilecek, kılık, kıyafet, kap-kacak ve yatak gibi şeylerde ince hallere (kibarlığa ve zerafete) yönelirler. Bu gibi hususlarda birbirine karşı övünürler. Daha nefis şeyler yeme, daha zarif elbiseler giyme ve daha iyi yürüyen bineklere binme itibarıyla diğer milletlere karşı da ıftihar ederler. Bu konuda halefleri de onların ardından gider, kendileriyle rekabet eder, hanedanlığın sonuna kadar bu böyle gider (İbn Haldun, 2007 [1982], I, s. 389).

Houellebecq’in anlatısında bu kılık kıyafet ve yiyecekteki ‘incelik’ çoktan barbarların, bir sonraki hanedanın etkisine girmiştir. Fransızlar en hakiki Mağrip yemeklerini yiyip en ince Mağrip kumaşlarından ‘harem pantolonları’ giymekle övünürler. François kız arkadaşıyla yemeğe giderken şöyle bir serzenişte bulunur: “Tabii ki Monge Caddesi’nde bir Fas lokantası seçmişti. Günümüz helal geçecekti” (Houellebecq, 2015, s. 36). Braudel’in gözlükleriyle baktığımızda gayet doğal bir Akdeniz alışverişi olarak görünen bu hâl, İbn Haldun’un çizdiği çerçeveden bakıldığında bir kültürel hegemonya meselesi olarak görülmeye başlar.

Kıyafete, yemeğe ve rahatlığa olan bu düşkünlük, İbn Haldun’un deyişiyle medeniyetin ‘ihtiyarlığı’nın bir belirtisidir. Başka kültürlerden yapılan bu kıyafet ve yemek aşıları da hanedanın ömrünü biraz daha uzatma çabasından başka bir şey değildir. Yukarıdaki İbn Haldun alıntılarında vurgulandığı gibi yetenekli devlet adamları ve taraftarlar bulunamayınca Houellebecq’in evrenindeki kalem ehli gibi aydınlar görevlerini yerine getirmeyince devlet ya da daha geniş manada o devletin yönettiği medeniyet başka ‘yardımcılar’ bulmak durumundadır:

Nice kereler refah ve rahat sebebi ile ortaya çıkan ihtiyarlık hali, devletin kapısını çalınca, devlet ve mülk sahibi olan zatın, kendi soyundan gelmeyen taraftarlar ve yardımcıları

seçmesi hadisesi meydana gelir. Huşuneti ve sertliği alışkanlık haline getirmiş olan bu taraftar ve yardımcılarından ordu teşkil eder. Böyle bir ordu savaşa karşı daha sabırlı, açlığa ve sıkıntılara katlanma bakımından daha kudretli olur. Bu durum, devletin kapısını çalması muhtemel olan ihtiyarlığa karşı hanedanlık için bir deva (bir aşı) olur (İbn Haldun, 2007 [1982], I, s. 392).

Houellebecq'in romanındaki solcular, bu ihtiyarlığa karşı insiyakla, yakından tanıdıkları Cumhuriyetçilere İslamcılarını 'deva' niyetine tercih eder. Yıllardır Fransız ırkçılığına göğüs germiş olan İslamcılarının, açlığa ve sıkıntılara katlanmakta daha 'kudretli' olması beklenir fakat Houellebecq'in bize sunduğu Müslüman resimleri çoktan kapitalizmin nimetlerinden yararlanmayı öğrenmiş Müslüman Fransız vatandaşlarından oluşur. Bu, Houellebecq'in yarattığı evrende, solcuların medet umduğu toplumu yeniden yapılandırma ümidinin bir bakıma boşa çıkacağına bir göstergesidir. Sosyal bir unsurun 'deva' ile 'zehir' arasında salınması, Fransız teorisyenlerinden Jacques Derrida'nın da gönderme yaptığı antik Yunan'daki 'farmakon' kavramına denk düşer. Anne Whitehead *Memory* adlı çalışmasında, Derrida'nın farmakon kavramını nasıl yazının, hafıza söz konusu olduğunda 'deva' ile 'zehir' arasında bir işlevi olduğunu şerh eder (2008, ss. 21-22). *Teslimiyet*'te de Araplar bir bakıma Fransa'nın hatırlama ve unutma melekelerini test eder. Nitekim Arapların romanın geçtiği farazi gelecekteki 'zaferi', Fransızlara unutmış oldukları Arapların eski zaferlerini, bilinçaltılarının bir yerlerinde tekrar canlandırmaktadır.

Tarihî Bilinç

François yeni düzen tam manasıyla kuruluncaya kadar yaşanacak şiddet olaylarından kaçmak için arkadaşı Tanneur'un yazlık evinin bulunduğu Martel şehrine gider. Belli ki Houellebecq bu şehri okuyucuya Fransa'nın İslam akınları tarihini hatırlatmak için seçmiştir. Charles Martel adlı Frank komutan 732 yılında Poitiers ve Tours şehirleri arasında bir yerde gerçekleşen çatışmada Emevi ordularının Fransa'nın içlerine doğru olan ilerleyişini durdurmuştur. Tanneur, François'e Charles Martel'in günlerinin geride kaldığını, günün İslam'la 'uzlaşma' günü olduğunu söyler. Bu uzlaşmacı söylem, Braudel'in İspanya Kralı II. Philip dönemi için gözlemlediği 'iş birliği yapma zorunluluğu' durumuyla örtüşür. Endülüs Avrupasından II. Philip Avrupasına oradan günümüze kadar bu böyle devam eder. Günümüzde kimin kiminle hangi idealler için iş birliği yapacağını anlamak için derin bir tarih anlayışına ihtiyaç vardır:

Evet, çok eski bir şehir. İsminin Martel olması da tesadüf değil. Herkes Charles Martel'in Arapları 732 senesinde Poitiers'de mağlup ettiğini, kuzeye doğru ilerlemelerini durdurduğunu biliyor. Bu muharebe Orta Çağ Avrupası'nın gerçek başlangıcı sayılabilir. Ama o zaman durum o kadar da açık değildi ve işgalciler hepten bertaraf edilememiști. Charles Martel Araplarla Aquitaine'de birkaç sene daha savaşmaya devam etti. 743'te burada bir zafer daha kazandı ve şükranını göstermek için bir kilise dikmeye karar verdi. Kilise ailesinin armasını taşıyordu: Üç tane çaprazlama çekiç. Köy de 14. yy'da yıkılan ama sonra tekrar inşa edilen bu kilisenin etrafında kurulmuş (Houellebecq, 2015, s. 148).

Arap tarihlerinde bu muharebeye pek önem verilmemesi ilginçtir.⁹ Tanneur'ün de dediği gibi İslam ordularının durdurulması bir anda olmamış, çatışmalar devam etmiştir. Houellebecq romanında Orta Çağ Avrupasını hatırlar ama dünyada ses getiren çok daha yakın bir İslami devrimi unutmüş gibidir. Romanda solcuların İslamcılarını desteklemesi, siyasi manada İran Devrimine gönderme yapar gibi görünse de Houellebecq'in 2022 tahayyülü pek çok noktada İran deneyiminden ayrışır. Belki de bunların en önemlisi, İranlı solcular ve kadınların İslami Cumhuriyet kurulması sürecinde gelmekte olan yeni rejim karşıtı birçok gösteri yapıp sokaklara dökülmüş olmalarıdır. Houellebecq'in Fransasında, seçim ajandası gayet açık olan İslamcı bir devlet başkanı kadınlar tarafından oldukça sükünle karşılanır. Bu durum Houellebecq'in kadınları asabiyetin en zayıf halkası olarak görmesine dair başka bir işarettir. Fakat rahavet tüm topluma yayılmıştır. Yazara göre günümüz Fransız toplumu 70'ler İran'ına göre çok daha bitkin, bıkkın, özgürlüklerinden sıkılmış bir toplumdur.

Kuzey Afrikalı göçmen çocuğu olarak Müslüman devlet başkanı Ben Abbes bu tarihten haberdar mıdır? François'in mesai arkadaşı Tanneur, Ben Abbes'i şöyle tanımlar: "Gerçek şu ki Ben Abbes çok kurnaz bir politikacı. Hatta François Mitterrand'dan beri Fransa'da aktif olan en kurnaz politikacı diyebiliriz. Dahası, Mitterrand'ın tersine, tarihi bir vizyona sahip" (Houellebecq, 2015, s. 154). Houellebecq'in burada eski Fransız devlet başkanına gönderme yapması tesadüfi değildir. Pek çok yorumcuya göre Fransa siyasette Mitterrand'la zirveye ulaşmış, ondan sonra da küçük politikacılar tarafından yönetilmek zorunda kalmıştır. Jonah Birch, Jacobin dergisinde Mitterrand'ın sol politikaları zamanın gereğine göre nasıl liberal politikalara dönüştürüp Avrupa'nın genel siyasi gidişatına yön verdiğinden bahseder (Birch, 2015). Mitterrand, Fransa'yı uzun bir süre ihtiyar bir adam olarak gayet iyi

9 Bekir Karlığa ne Taberi'de ne de İbnul Kutıyye'de Poitiers savaşının bahsinin geçmediğini söyler (2004, s. 138).

yönettikten sonra ülke, anlatıcımız adaşı François'e göre gerilemeye başlamış, Avrupa'nın kültürel hayatındaki merkezî yerini kaybetmiş, taşralaşmıştır. Tanneur'e göre Ben Abbes, Mitterand'ın sol politikaları liberal politikalara dönüştürme becerisini, sahip olduğu tarihî bilinçle bir adım öteye taşıyacaktır:

Şurası açık ki Ben Abbes'in en önemli referansı Roma İmparatorluğu ve Avrupa çapındaki herhangi bir yapılanma 'nihai emel'ini gerçekleştirmenin en iyi yolu olacaktır. Dışişleri politikası tamamen Avrupa'nın ağırlık merkezini güneye doğru kaydırmaya yönelik; Abbes'in Akdeniz Birliği amacını gerçekleştirmeye yardımcı olacak kurumlar zaten halihazırda işlemekte. Avrupa Birliği'nin bu versiyonuna ekmlenecek ilk ülkeler Türkiye ve Fas, ondan sonra da Tunus ve Cezayir [...] Türkiye ve Mısır gibi yoğun ve dinamik nüfuslara sahip ülkelerin bu birliğe katılması zaten dengeleri tamamen değiştirecektir. Ben Abbes'in asıl amacı [...] Akdeniz periferisindeki ülkelerle genişletilmiş bir Avrupa'nın başkanı olmak (Houellebecq, 2015, s. 157).

Fransız İslamcılar için Roma İmparatorluğu siyasi bir örnek oluşturmaktadır: Akdeniz'de başlayıp daha sonra dünya sahnesinde söz söyleyecek bir imparatorluk. Houellebecq, Türkiye ve Fas'ı, Avrupa Birliği'ne katılıp bu birliği Protestan ve kuzeyli köklerinden koparıp Akdeniz Birliği'ne dönüştürecek ilk iki ülke olarak tespit eder. Avrupa'daki Müslüman bir imparatorluk söylemleriyle dolu olan, tarih'i arka planın bazı kısımlarının uzunca verildiği romanda son sayfalara gelene kadar Osmanlı'ya hemen hemen hiç atıf yapılmaz. İbn Haldun gibi Osmanlı da Houellebecq'in hayal ve yazın dünyasına uğrayan ama ismi pek anılmayan bir heyuladır. Romanın son sayfalarında François'in iş arkadaşı Rediger, birçok milleti bir arada tutmanın her devlete nasip olmadığını Osmanlı'ya gönderme yaparak anlatır: "Milletleri, özellikle de dinleri ve dilleri farklıysa, bir arada tutmak ve bu milleti ortak bir siyasi projede birleştirmek zordur. Roma İmparatorluğu dışında, daha küçük bir çapta da olsa bunu gerçek manada gerçekleştirebilmiş tek devlet Osmanlılardır" (Houellebecq, 2015, s. 290). François, Rediger'in bu tarihî bilincini etkileyici bulur ama "Sözü Osmanlılara getirdiğinde onu takip etmekte zorlanmaya başlamıştım" (Houellebecq, 2015, s. 290) der. François'in dünya algısında Türkiye sadece Avrupa Birliği'ne girmeye çalışan bir ülke olarak yer alabilmektedir. Fakat sadece Fransa'yı değil tüm Avrupa'yı yönetecek Müslüman bir devlet fikri, bu heyula, Gopnik'in *Teslimiyet* değerlendirmesinde merkezî bir yerdedir:

Müslümanların gücü ele geçirmesi, Paris Üniversitesi'nin Paris İslam Üniversitesi olması Avrupa için kıyamet fikriyle özdeştir. Bunun sebebi belki de aslen tarihte böyle bir şeyin yaşanmış olmasıdır. 28 Mayıs 1453'te Constantinople hâlâ Hristiyan bir şehirdi. Ertesi gün, değişti. Ulu kiliseler ulu camilere dönüştü ve şehrin semalarında Sultan'ın bayrağı dalgalanmaya başladı (Bu fetih Bizans Hristiyanların pek kardeşçe düzenledikleri

Dördüncü Haçlı Seferi tarafından zayıflatılmış olmasa asla gerçekleşmezdi). Bir gün kalktığımızda Eyfel Kulesi'nin tepesinde hilal ve yıldızı görme korkusu Batılıların felaket algısına 'uğramaya' devam eder (Gopnik, 2015, s. 53).

Gopnik burada Haçlı Seferleri'nin adını geçirerek Hristiyan dünyasındaki asabiyet eksikliğine gönderme yapmaktadır. Avrupa Constantinople'ün düşmesiyle yaşanan küçük kıyameti, Houellebecq'in romanında Müslüman bir devlet başkanı seçilmesinde olduğu gibi kendi elleriyle hazırlamıştır. Fakat Fransızlar için ülkenin Müslümanlar tarafından ele geçirilmesinin ve Müslümanların liderliğinde bir Akdeniz Birliği'nin kurulmasının garip bir getirisi de vardır. İş arkadaşlarından biri François'e böyle bir Fransa liderliğinde Kuzey Afrika ülkelerinin de Avrupa Birliği'ne girebileceğini ve Kuzey Afrika'daki Fransız sömürge mirası düşünüldüğünde 'Avrupa'daki dil dengesinin Fransızcanın lehine değişeceği'ni (Houellebecq, 2015, s. 291) söyler. Fransızların Avrupa'da Fransızcanın İngilizcenin yerine *lingua franca* olması için barbarlarla iş birliği yapacağına inanmak çok da zor değildir. İhtiyar Fransız diline bir aşu yapılacaktır:

Ben Abbas'in politikalarını beğendiğimi biliyorsun ama Bayrou gerçekten bir aptal ve medyaya çıkmak için her şeyi yapabilir. Allah'tan asıl yetki tamamen Ben Abbas'te. Kafayı Ben Abbas'e taktığımı söyleyeceksin ama bana onu hatırlatan şey Richlieu, çünkü o da Richelieu gibi Fransız diline büyük hizmet etmiş olacak. Arap devletlerin katılımıyla Avrupa'daki dil dengesi Fransa'nın lehine doğru kayacaktır. Göreceksin eninde sonunda Avrupa Birliği kurumları İngilizcenin yanında diğer çalışma dili olarak Fransızca'yı benimseyecek (Houellebecq, 2015, s. 291).

Avrupa'daki Fransız nüfuzunun devamı söz konusu olduğunda Mağrip kökenli Fransız vatandaşlarının deva ile zehir arasındaki konumu, dil meselesinde kendini iyice belli eder. 'Dil milliyetçiliği' diğer Avrupa ülkelerine göre Fransa'da çok daha kuvvetlidir. Beyaz Fransız erkek elitler, Avrupa'da yükselen Anglofon kültürünü alt edemeyince Fransızca konuşulan bir Akdeniz Birliği kurdurarak Fransız İslamcılara kendi işlerini mi yaptırmaktadırlar? Mağripliler bir bakıma Fransızca'yı yani Fransa'yı, taşralaşmaktan kurtarıp Avrupa'nın hatta bu sefer Napolyon dönemindeki gibi daha büyük bir coğrafyanın Akdeniz'in merkezine geri mi taşıyacaktır? Uzlaşma ve iş birliği yapma zorunluluğu tam da bu noktada önem kazanır. Yoksa bu iki yaklaşım teslimiyete verilen daha masum isimler midir?

Asabiyet sahipleri, neseplerine dahil olmayan bir kavmi kendilerinin taraftarı olarak hizmetlerine alır, (ehl-i istina'/followers) veya birtakım kişileri köle edinir ve söylediğimiz gibi onlarla kaynaşırsa, bahis konusu kullar ve taraftarlar efendilerinin nesepleriyle, o asabiyet içinde yer alırlar. Asabeleri ve soydaşları imişcesine, onların toplumlarının

bünyesinde ve soy kütüğünde yerleşmiş olurlar. Söz konusu asabiyete dayanan nesep-leri itibariyle, bu asabiyet düzenine iştirak eder ve ondan pay alırlar (İbn Haldun, 2007 [1982], I, s. 344).

Pek çok Mağrip kökenli Fransız vatandaşının Fransızca'yı anadilleri olarak benimsemiş olması aynı nesepten olmasalar da Fransa'nın soy kütüğüne geçmiş olduklarını gösterir. Kayapınar'ın İbn Haldun'a getirdiği yoruma göre bu soy kü-tüğe geçiş, farklı topluluklardan insanların asabiyet kesbetmesine kadar gidebilir: "Hakiki ya da vehmî kan bağı, asabiyetin en basit ve tabii kaynağı olmakla birlikte, İbn Haldun asabiyeti kan bağı ile sınırlandırmaz. 'Velâyet' (velâ) ve 'ittifak' (hilm) da İbn Haldun'a göre asabiyeti doğuran ilişkilerdendir" (Kayapınar, 2006, s. 90). *Mukaddime*'deki bu ve bu gibi pasajlar, Houellebecq evrenindeki beyaz Fransızları ve Mağriplileri konjonktüre göre asabiyeti azalan ya da artan, egemen ya da 'kul' rolündeki milletler olarak okumamızı sağlar. Kimin kimin asabiyetine, ülküsüne ve devlet projesine destek verdiği kimin kime teslim olduğu kimin var olan sisteme ek-lemelenerek kültürel intihara gittiği biraz karışmış gibidir. Romanlarındaki kültürel intihar estetiği kendisine sorulduğunda Houellebecq'in cevabı şöyledir:

Bir Fransız intiharıyla karşı karşıya olduğumuzu düşünmüyorum. Aslında bunun tam tersini görüyoruz. Avrupa intihar ediyor ve Fransa Avrupa'nın ortasında hayatta kala-bilmek için elinden geleni yapıyor. Hayatta kalmak için savaşılan tek ülke-demografisi hayatta kalmasını sağlayan tek ülke. İntihar bir demografi meselesidir-demografi inti-harın en iyi ve en etkin yoludur. İşte bu yüzden Fransa intihar etmiyor (akt. Bourmeau, 2015).

Yazar, çok kültürlü politikalarıyla öne çıkan İngiltere'nin aksine Fransa'nın İslami bir geleceğe karşı koyabileceğini söylemektedir. Yukarıda görüldüğü gibi Fransa'nın Fransız kalacağına dair Houellebecq'in güveni tamdır. Fakat Avrupa'nın diğer ülkelerinde gördüğü intihar, yazarı harekete geçirmiştir. Houellebecq, beyaz Fransız yaşam tarzı desteklenmezse ülkenin göçmen kültürlerin etkisinde kalaca-ğını hatırlatmak ister. Bunun en etkin yolu da bir yazar için bir felaket senaryosu yazmaktır. Yazar böylelikle Fransa'nın bu röportajda ismini vermediği diğer Avrupa ülkeleri gibi rehavet düşmeden teyakkuzda kalmasını sağlamaya çalışmaktadır. *Tes-limiyet* örneğinde spekülâtif roman türünün yazarın siyasi duruşunu yansıttığını hatta siyasi bir projenin -Fransa örneğinde demografi savaşının kazanılması- par-çası olduğunu söylemek mümkündür.

Eski Hanedanın Huyları

Mağriplilerle Frenkler arasındaki ilişkinin ilk yüzyıllarının ipuçlarını bulmak için de İbn Haldun'a başvurmak en iyi yoldur. *Mukaddime*, *Teslimiyet* romanını okurken tahlil yöntemi kadar tarihsel arka planı anlamak için de bize yardımcı olur:

Böyle yerlerde Frenkler sefahattan başka bir şey bilmezler. Çünkü onların adeti nizam-ı harptir. Bu yüzden bu işi başkalarından daha iyi bir şekilde ifa edecek bir durumda idiler. Bununla beraber Mağrip hükümdarları, Frenk askerlerini sadece Arap ve Berber kavimlerini itaat altına almak maksadıyla onlara karşı giriştikleri mukatele ve harplerde (iç savaşlarda) kullanmışlardır. Cihadda (ve kafirlere karşı yapılan harplerde) ise, karşı tarafa katılarak Müslümanlarla muharebe edebileceklerinden sakındıkları için, Frenklerin yardımına baş vurmazlardı. Bu çağda, Mağrip'te vaki olan budur. Sebebini de ortaya koymuş bulunuyoruz. "Her şeyi bilen Allah'tır" (Bakara Sûresi, 2:29) (İbn Haldun, 2007 [1982], I, s. 534).

Teslimiyet'in tasvir ettiği Fransa-Kuzey Afrika ilişkisini anlamaya çalışırken Müslümanların Frenklerle olan ilişkilerinin bu pek anılmayan yönlerini hatırlamakta fayda vardır. Görünen o ki 12 ve 13. yüzyıllarda egemen olan Müslümanlar ordularını özellikle iç meselesi olarak adlandırabileceğimiz Müslümanlar arasındaki savaşlarda "adeti nizam-ı harp olan" Frenk askerleriyle aşılamışlardır. İbn Haldun'un tasvir ettiği Müslüman hanedan zayıflamakta, henüz tam yerleşik bir medeniyet kuramamış Frenkleri/Fransızları bir manada istihdam etmektedir. Frenklerin sürekli bir nizam-ı harpte olmaları fikri, Darül Harp kavramıyla örtüşmekte, bir yandan da Mağrip hanedanını savaşı tercih etmeyen bir konuma yerleştirmektedir. Houellebecq'in Fransasında olduğu gibi asabiyeti ve savaşıma gücü daha fazla olan bir grup, hanedanın içsel bir meselesini çözmekte yardımcı olacaktır. Daha önce de değinildiği gibi Houellebecq ve İbn Haldun beraber okunduğunda kimin kimden yardım aldığı kimin kimin kültürünü aşılıp yenilediği tarihsel bir döngü içerisinde değiştiği açıkça gözlemlenebilir.

İbn Haldun'a göre eski hanedanın yerini ele geçiren göçebeler de medeniyet döngüsünün içine girerek bir müddet sonra dejenere olacak ve yerini bir sonraki hanedana bırakacaktır. İbn Haldun *Mukaddime*'de bedevilerin haşinliklerini devlet kurduktan sonra nasıl kaybettiklerini, kuracakları devletin bir müddet sonra nasıl ihtiyarlayacağını şöyle anlatır:

Vahşi nitelikteki huyları değişir, kuvvetli bir metanete, sağlam bir mukavemete, yırtıcılığı alışkanlık haline getirmeye, çöllerde at koşturmaya, sahralarda yol bulmaya imkan vermesi bakımından mülklerine esas teşkil eden bedeviliği unuturlar. Onun için

bunlarla, sokaktaki hadari bir adam arasında, ustalık (kıyafet) ve maharetten başka bir fark kalmamıştır. Bu yüzden koruyucu kuvvetleri (hakimiyetleri/military) zayıflamış, metanetleri yok olmuştur, şevketleri ve heybetleri silinmiştir. Bunun vebalini ve zararını da devlet çeker, zira bu gibi haller devlete ihtiyarlık elbisesi giydirir. Sonra onlar lüks nevinden adetler, hadarilik, sükun ve rahat içinde yaşamaya devam ederler (İbn Haldun, 2007 [1982], I, s. 391).

Romadaki Mağripli tasvirlerini görünce Fransa'da yaşayan Arap kökenlilerin -her ne kadar asabiyetleri şu an Fransızlardan daha güçlü gibi görünse de- bir dereceye kadar Araplıklarını kaybetmiş olduğunu kavrarız. İbn Haldun bu durumda hem Fransızlar hem de Araplar için uyarıcı niteliği taşır. Fransa'da hükümeti ele geçiren Müslümanlar hemen kapitalist sisteme eklenerek eski hanedanın huy- larını edinip kolay bir yaşam tarzını seçerler. Houellebecq projeksiyonunu oraya kadar götürmese de bu kolay yaşam tarzı aynı beyaz Fransızlarda olduğu gibi zamanla Kuzey Afrika kökenli Fransa vatandaşlarının hâkimiyetlerinin de sonunu getirecektir. Fransız kültürünün Ben Abbes'in zaferiyle yaşadığı bu 'kriz' anında ülkenin tarihinde bir yolculuğa çıkan François, Martel kasabasından sonra üzerinde çalışmış olduğu, karamsar ve aşırı davranışlarını örnek aldığı Huysmans'ın Katolikliği seçtiği Poitiers şehri yakınlarındaki Liguge Manastırı'na gider ve bir süre orada kalır. Huysmans'ın din değiştirirken ne gibi saiklerle hareket ettiğini hayal eder, kendisinin İslam'a girme ihtimalini düşünür. François, Fransa'daki bu turunun sonunda Paris'e dönerken trende Müslüman bir 'aile'yi gözlemler. Grup cellabi giymiş bir adam ve ucuz dergiler okuyan iki genç kadından oluşmaktadır.

Tek başına, karşısında koltuk olmayan bir yer buldum. Koridorun öbür tarafında elli yaşlarında beyaz uzun bir celebiye giymiş ve yine beyaz bir kefiye takmış ve Bordo'dan trene bindiğini tahmin ettiğim bir iş adamı tren masasının üzerindeki bilgisayarının yanına bir sürü dosya yığılmıştı. Karşısında, adamın eşleri olduğuna emin olduğum buluş çağını daha yeni geçmiş gibi görünen iki genç kız vardı. Kızların önünde bir sürü abur cubur ve Relay dergisi vardı. Çok hayat dolu görünüyorlar, uzun elbiseler giyiyor ve renkli başörtüler takıyorlardı. Biri Picsou diğeri Oops dergilerini okuyorlardı (Houellebecq, 2015, ss. 225-226).

Görünen o ki iktidarda olan Müslümanlar lüks ve refahın tüm nimetlerini, en az François'in nefret ettiği beyaz halk kitleleri kadar sahiplenmiştir. Romadaki çok az Müslüman tasvirinden biri olan bu pasajda hemen hemen tüm İslam düşmanını Avrupa metinlerinde olduğu gibi bir 'harem' resmi çizilmektedir. François burada Mağripli bir erkeğin sefahatini resmeder fakat rejimin ilerleyen günlerinde beyaz Fransızlar da bu resimden aşağı kalmaz. François'in ikişer üçer kadınla evlenen beyaz Fransız meslektaşlarının yeni eşleri hep Kuzey Afrika asıllıdır. Beyaz Fransız

erkekler, François'in 'oksidan' diye adlandırdığı dünya görüşünden bakıldığında birden fazla kadınla evlilik yaparak Avrupa'nın orta yerini yine kendi elleriyle taşralaştırmışlardır. Çalışmak yerine evde oturmayı tercih eden kadınlar da hep beyaz Fransız kadınlar olsa gerektir çünkü Houellebecq'in mantığına göre İslami düzende kadınların evde oturması beklendiği halde iş yerleri başı kapalı, Kuzey Afrikalı kadınlarla doludur. Zaten baştan beri evcil hayvan kategorisinde tanımlanan beyaz Fransız kadınlar, İslami hükümetle tamamen görünmez hale gelmişlerdir.

Bütün bu tartışmaları yapan, bir bakıma François'i yeni düzende aktif olmaya ikna etmeye çalışanlar da hep beyaz Fransızlardır. Anlatıcı, roman boyunca tek Kuzey Afrikalıyla konuşmaz. Kuzey Afrikalılar, Müslümanlar başa gelmiştir ama Gayatri Spivak'ın deyiimiyle hâlâ konuşamamaktadırlar. François'te Araplar/Müslümanlar/Kuzey Afrikalıları uzaktan, 'ötekiler' olarak gözlemler ve kadınları sadece cinsellikleri üzerinden algılar. Cinselliklerine ek ya da cinselliklerinin temel bir parçası olarak bu genç kadınlar, Müslümanların kapitalizm meşalesini eline alıp koşmaya devam eden Müslüman bir Avrupa'nın habercisidir. Nitekim Müslümanlar, mülkü Fransızların elinden alınca seleflerine benzeyeceklerdir. Houellebecq romanının sonlarına doğru Müslümanların 'dünyadan faydalandığına' dair sahneler koyarak İbn Haldun'un döngüsünü takip etmeye devam eder. Mülkü ele geçiren Müslümanlar, yukarıda da değinildiği gibi Fransızları takip ederler. Trende iki genç kadına birden sahip çıkmaya çalışan bir Mağripliyle *çöllerde at koşturan bedevi görüntü olarak tam bir tezat oluşturur*. Kuvvetli asabiyeti sonucu devleti eline geçiren Mağripli, kendini tamamen İbn Haldun'un medeniyet döngüsüne kaptırmıştır. Mağriplilerin torunlarının haşinliklerini kaybedip Akdeniz'in kuzeyindeki ülkelerin yaşam tarzını benimsemeleri, Akdeniz kültürlerinin alışveriş tarihlerinin doğası gereğidir. Fransa'da daha dün kurulan Mağripli devlet bugünden ihtiyarlık alametleri gösterir.

Sonuç

Teslimiyet, Fransa ve Avrupa'nın genelinde siyasi spektrumun her tarafından önemli bir metin olarak görülüp tartışılmıştır. Houellebecq'in anlatıcının nefretle bahsettiği gruplardan eleştirmenler de buna dâhildir. Yazar birçok röportajında çeşitli cinsiyet, millet ve din mensuplarından hazzetmediğini itiraf eder. Bu durumda böyle bir yazarın eserlerini tartışmanın ahlaki sorunları nelerdir? Zemmour gibi sağcı okurlar ve eleştirmenlere göre Houellebecq, meşru bir endişeyi dile getirmektedir. Bu makalede alıntılanan birçok liberal okur ve eleştirmense romanın

içerisindeki tutarsızlıklara işaret ederek bu anlatının Houellebecq'in bilinen İslam paranoyasının bir tezahürü olduğunu söylemektedir. Fransa'daki İslam hakkında değişmeyen söylem ve İslami pratikleri yasaklayan kurallar göz önüne alındığında *Teslimiyet* bu paranoyanın nasıl bir gelecek hayaliyle/korkusuyla beslendiğini çok iyi ortaya koyar. İbn Haldun gibi Houellebecq de uzun bir tarihî projeksiyon yapıp hâkim hanedanın değerlerini nasıl kaybettiğini anlamaya ve tarihin hangi şekillerde kendini tekrar edeceğini öngörmeye çalışmaktadır.

Makale, Houellebecq'in romanının İbn Haldun'un kavramlarıyla okunmasının olanaklarını gösterir. İbn Haldun'da oldukça önemli bir yer tutan devletlere dair 'ihtiyarlık' kavramı, Houellebecq'in romanında anlatıcı François'te vücut bulmuştur. Makalede de işaret edildiği gibi yaşlandıkça huysuz ve hoyratlaşan antientelektüel beyaz erkekler, Houellebecq'in oksidan olarak tanımladığı coğrafyadaki devletlerin durumu için bir metafor görevi görür. İbn Haldun'un kavramlarını ekonomik ve sosyal tahlillerin ötesine götürülüp edebî tahlile taşıdığımızda, asabiyetin el değiştirmesinin *Teslimiyet* romanının kurgusunu nasıl etkilediğini açıkça görürüz. Houellebecq hem olay örgüsünü hem de anlatıcısının duygusal gelişimini Fransa'daki siyasi değişimler çizgisine paralel bir şekilde işler. Romanın omurgasını oluşturan bu olay örgüsü de makalede de belirttiği üzere İbn Haldun'un çizdiği şema üzerine işlemektedir. Değişen aktörler rollerini hemen üstlenip İbn Haldun'un tarih makinesinde devinimlerine başlarlar. Houellebecq de İbn Haldun gibi yeni hanedanların bir müddet sonra bir önceki hanedanın hatalarına düşeceğini romanının satır aralarında belirtir. Küresel kapitalizm, Müslümanları daha başa geçmeden nüfuz dairesine dâhil etmiştir. Belki de bu romanın asıl distopik tarafı budur. Bir düzenin bitip diğerinin başlamasını anlattığını düşündüğümüz bu roman aslında içinden çıkamadığımız fasit bir dairenin tasviridir ve taşra karşıtı, alışverişin tamamen serbest bırakıldığı küresel kapitalizm de artık bu dairenin sürekli bir özelliği olacaktır.

Teslimiyet romanını İbn Haldun'un geliştirdiği disiplinlerarası okuma yapmaya elverişli kavramların merceğiyle okuduğumuzda, tarihin kurallarının ve güç ilişkilerinin farklı coğrafyalarda ve farklı dönemlerde benzer şekilde işlediğini görürüz. Bu benzerlikler bu makaledeki gibi Akdeniz havzasında üretilmiş anlatılar ve kavramlar çerçevesinde daha da belirginleşir. Bu havzada reddedilen İslam mirası, bu makale özelinde İbn Haldun'un tarihi okuma biçimleri, bu reddiyeye rağmen günümüz Akdeniz ve Avrupasının dinamiklerini anlamamıza yardımcı olur. Bir bakıma Chakrabarty'nin 'Avrupa'yı taşralaştırma' pratiğine katkıda bulunan bu okuma biçimi, bizi hangi coğrafyanın merkez hangisinin taşra olduğunu da tekrar düşünmeye sevk eder. Roman, Akdeniz'deki merkez-taşra ilişkilerinin 2020 senesinde nasıl

dönüŖeçeđine dair bir vizyon çizirken tarihteki değişimlere de dikkat çekip bu ilişkinin baştan beri döngüsel olduğunu gösterir.

İbn Haldun'un açıkladığı hanedan döngüsünü siyasi görüş döngüsü olarak okuduğumuzda bu döngünün unsurları olan asabiyet ve mülk, bunların artışı ve azılışı, genelde tarihsel determinizm olarak algılanan işleyiŖe açıklık getirir. Hanedanların ve medeniyetlerin kaderlerini Mağriplilik veya Fransızlık değil mülk edindikten sonra güçlü kalmak için ne yaptıkları belirler. Bu yapıp etmeler arasında hem İbn Haldun'un teorisinde hem de Houellebecq'in gelecek tasvirinde entelektüellerin ve devlet başkanın akıl hocalarının tavırları ve katkıları öne çıkar. Haleflerin en sonunda seleflerine benzeyeceği ve benzer sebeplerden dolayı mülklerini kaybedecekleri *Mukaddime*'de tarihî örneklerde gözlemlendiği gibi Houellebecq gibi romancılar tarafından da gelecek öngörüsü olarak kamuoyuna sunulur.

The Failed Asabiyya and Cultural Suicide in Michel Houellebecq's Submission

Nagihan Haliloğlu

Introduction

Since 1994, contemporary French novelist Michel Houellebecq has been offering projections for the future where the European culture and way of life come to an end. The aim of this article is to analyze his 2015 novel *Submission* using concepts developed by Ibn Khaldun and to show what kind of a political project Houellebecq's novel serves. Europe, or the Occident as Houellebecq likes to put it, as described in his novels is always being threatened by barbarians at the gates, and these barbarians almost always come from the Mediterranean. With refugee crises, Europe has indeed become wary of Mediterranean passages, and Houellebecq describes how the sea has become an uncontrollable border. Houellebecq's novels always invite us to question the borders of the Mediterranean. This article studies the novels of a French author who claims the Greeks and the Romans as his heritage through the work of Ibn Khaldun, another author of Mediterranean heritage this time from Andalusia. In this sense, studying Houellebecq with Ibn Khaldun contributes to the discipline of provincializing Europe.

@ Assist. Prof., İbn Haldun University, nagihan.haliloglu@ihu.edu.tr

id <http://orcid.org/0000-0003-4958-6084>

© Scientific Studies Association
DOI: 10.12658/M0440.
insan & toplum, 2021.
insanvetoplum.org

Europe Provincialized

Provincializing Europe, can this mean thinking of Europe through a Mediterranean perspective and in the same cultural milieu? In his 2007 book *Provincializing Europe*, Chakrabarty speaks of considering Europe not as a center but as one province among many that make up the world (Chakrabarty, 2007, p. 78). The first step in decentralizing Europe is to consider non-European cultures through the concepts that have been developed in those very geographies, and the second step is to analyze Europe through concepts that have been developed elsewhere, in other provinces. This article engages this project by studying Europe through a Mediterranean and Islamic paradigm. Houellebecq's novels in particular invite this way of studying as his novels often deal with white/Western Europe's relationship with the Mediterranean.

The Khaldunian concept that most concerns this paper is *asabiyyah*, the sense that Houellebecq keeps talking about in *Submission*, a sense that has been depleted in French society- something that held it together. As *asabiyyah* is not within Houellebecq's lexicon, he sets out to write a novel to discover what this missing element is. Ibn Khaldun had spoken about the functions of *asabiyyah* seven centuries before Houellebecq, and Islamic tradition identifies it in several levels as "community spirit, social solidarity, group feeling, tribalism, and blood ties" (Çağrıçı, 1991, pp. 453–455) Tribes use the defensive and offensive elements of *asabiyya* to gain *mülk* (power) in a given geography, and their *mülk* is only as strong as their *asabiyya* (Ibn Haldun, [1982] 2007, I, p. 350). These are all themes Houellebecq grapples with in his novel.

France, 2022

Submission is a novel that contains dystopic elements and gives voice to certain French people's anxieties about the future. While dystopic novels contain projections of the distant future, Houellebecq's 2015 novel *Submission* depicts France in 2022. Accordingly, *Submission* can be classified as more a speculative novel rather than a dystopian one. The novel describes how a politician of North African descent becomes the president of France following the failures of several politicians active in France today and how the narrator perceives the developments. Houellebecq's novel embodies Ibn Khaldun's concept of senility for describing dynasties (Ibn Haldun, 2007 [1982], I, p. 350) in the narrator François. Anti-intellectual white men who become more irritable and crasser as they grow older are a metaphor for what Houellebecq likes to call 'Occidental' dynasties (i.e., states).

Submission is not so much about the onslaught of Muslim refugees today as it is about the Muslims that have already been settled in Europe for a couple generations. It is already too late: critical mass has been reached and second and third generation Muslims have taken over the government. The success of the Muslim candidate Ben Abbes is made possible by the leftists opting for the Muslim rather than the conservative candidate at the end of a prolonged and tortuous election period. In Houellebecq's novel, socialists along with women are the elements that have weakened France's solidarity, or more precisely, *asabiyyah*. Both Adam Gopnik (2015, p. 52) and John Rosenthal (2015, p. 59) point out that François's criticism is aimed more at White French intellectuals than Muslim immigrants.

Algeria, 1375

When we consider the historical facts, we see the conditions that led Ibn Khaldun and Houellebecq to write about the state of things to coincide. In Ibn Khaldun's text the barbarians at the gates are Bedouins or Berbers; in Houellebecq's, they are Muslim immigrants. Ibn Khaldun, who had spent quite a bit of time in Europe, is a specter in this sense that haunts Houellebecq's writing. The Andalusian dynasties of Arab descent had preferred derogation to helping one another (Ibn Khaldun, [1982] 2007, I, p. 194) and appear as the precursors of the 21st-century French intellectuals and politicians who have enabled a Muslim to become president. In Ibn Khaldun, the Arabs had lost their Arab-ness; in Houellebecq, the French have lost their French-ness.

Historical Memory

François flees Paris and goes to the city of Martel in order to escape the riots following the election of a Muslim president. Clearly, Houellebecq has chosen this town in order to remind the reader of the Muslim forays deep into the European continent. Charles Martel is the Frank general that stopped the Muslim advance in 732, in a battle somewhere between Poitiers and Tours. François's friend, Tanneur, tells him that the days of Martel are over and that now is the time for appeasement with the Muslims. Tanneur does not explicitly say that he believes Ben Abbes to know this history, but he does say that Ben Abbes has "historical vision" (Houellebecq, 2015, p. 154). Moreover, Tanneur explains that appeasement with the Muslims is not that difficult, as many French Muslims of North African descent already speak French, much better than the languages of North Africa,

and this adoption of French culture is in Khaldunian terms, a sign that Maghrebi immigrants have inscribed themselves in the genealogy of the ruling dynasty even though they are not of the same family (Ibn Haldun, [1982] 2007, I, p. 344). The prospective prominence of the French language is a silver lining that Tanneur points to in his projections for the future. If France becomes a Muslim country that speaks French and manages to get EU to accept North African countries into the EU – of which Morocco has already applied for entry– then French, and not English, could easily be the *Europa lingua*.

The Habits of the Old Dynasty

In the *Muqadimmah* Ibn Khaldun does speak of the Franks and how the Muslim dynasties of Andalusia had employed them as mercenaries in the wars against one another (Ibn Haldun, [1982] 2007, I, p. 534). In 13th Europe, urban Muslim dynasties had employed Franks in order to inject vigor into their state, which was on its way to becoming “senile” (Ibn Haldun, [1982] 2007, I, p. 391); in 21st century Europe, the French employ a Muslim president to make France the center of a French-speaking European commonwealth whose center is the Mediterranean. François starts to observe the Muslims around him more closely and sees that they have already adapted to the capitalist, consumerist way of life (Houellebecq, 2015, pp. 225–226) as much as, if not more than, white French citizens. The one difference he observes is the way women are treated; however, his observations do not add up because on the one hand, he reports that women are now expected to stay home and do the housework, and yet everywhere he goes he seems to encounter officiarities in hijabs. This is one of the indices that, for Houellebecq’s narrator, show the Muslim presence to remain a specter that crumbles when he tries to depict it rather than a reality.

Conclusion

Submission has been received and discussed at length as an important political text in France and Europe at large, including by reviewers who fall into the categories that Houellebecq’s narrator dislikes. The author himself has admitted to not liking several groups of people from different genders and from different national and religious persuasions. What then, are the moral issues concerning the discussion of the work of such an author? According to readers and reviewers on the right of the political spectrum, Houellebecq is voicing a legitimate concern. The several liberal

readers and commentators this paper draws on, on the other hand, point to the inconsistencies in the novel and categorize it as a manifestation of Houellebecq's well-known Islamophobia. When one considers the unrelenting discourse and prohibitions that constrain Islam in France, one can understand what kind of "fear for the future" novels such as *Submission* fuel and, in turn, are fueled by. Like Ibn Khaldun, Houellebecq has also made a long historical projection, attempting to see how ruling dynasties are able to lose their power and the ways in which history are able to repeat itself. Accordingly, this article points to the possibilities of reading Houellebecq's novel through Ibn Khaldun's concepts.

When one carries Ibn Khaldun's concepts from economics and sociology over to a literary analysis, one can see how the waxing and waning of *asabiyya* of different groups has engineered the very plot. Houellebecq builds the plot and his narrator's psychological development in accordance with the political changes that take place in the future that *Submission* depicts. The trajectory of the plot obeys the schema that Ibn Khaldun had drawn out for the mechanism of *asabiyya*. Like Ibn Khaldun, Houellebecq intimates that, after a while, the new dynasty will repeat the mistakes of their predecessors. Global capitalism had already co-opted Muslims even before they took over political power. Then perhaps this is the true dystopic nature of the novel. A story that is supposed to be about the end of one era and the beginning of another is in fact a story about how we are stuck in a vicious circle whose main feature will remain: capitalism.

When we analyze *Submission* through Ibn Khaldun's concepts that lend themselves to interdisciplinary readings, we see that history, more precisely power relations, behave similarly in different periods and over wide geographies. These similarities become more pronounced in the context of the narratives and concepts that have been produced in the Mediterranean. As this article attempts to show, the Islamic heritage that is repressed along the shores of the Mediterranean, including the ways of reading history as outlined by Ibn Khaldun, helps us understand the Mediterranean and Europe of today in its literary manifestations. This reading contributes to questioning where the center and the periphery lie, as in the manner of Chakrabarty's practice of "provincializing Europe." The novel offers a vision of how the center and periphery relations transform, reminding us within the narrative how this has always been a circular relationship.

The cyclical nature of how dynasties gain and lose power as laid out by Ibn Khaldun holds true for political camps; elements of this cycle such as *asabiyya* and *mülk* and their increase and decrease explain the mechanism that is usually

perceived as historical determinism. The fate of dynasties and civilizations are determined not by their being Maghrebi or French but by what they do to stay in power once they attain it. What seems most important in the way dynasties govern after they've attained power –both in Ibn Khaldun's theory and the future world Houellebecq has depicted– appear as the attitude of the intellectuals and the advisors of the heads of state. That the successors will in time resemble their predecessors and lose their *mülk* because of similar reasons is laid out both in the historical examples quoted in Ibn Khaldun's *Muqaddimah*, and the future depicted in Houellebecq's *Submission*.

Kaynakça

- Albayrak, A. (2000). Bir medeniyet kuramcısı olarak İbn Haldun. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 9(1).
- Bilal, T. (2017). 'Arap Baharı: İbn Haldun'un "Asabiyet" Teorisini Yeniden Düşünmek', *İbn Haldun Çalışmaları Dergisi*, 2 (2) 2017, 139-144
- Birch, J. (19 Ağustos 2015). The many lives of François Mitterrand. *Jacobin*. <https://www.jacobinmag.com/2015/08/francois-mitterrand-socialist-party-common-program-communist-pcf-1981-elections-austerity/> adresinden erişilmiştir.
- Bourmeau, S. (2 Ocak 2015). Scare tactics: Michel Houellebecq defends his controversial new book. *The Paris Review*. <https://www.theparisreview.org/blog/2015/01/02/scare-tactics-michel-houellebecq-on-his-new-book/> adresinden erişilmiştir.
- Braudel, F. (1995). *Mediterranean and the Mediterranean world in the age of Philip II*. Berkeley, California: University of California Press.
- Chakrabarty, D. (2007). *Provincializing Europe: Postcolonial thought and historical difference*. Princeton: Princeton University Press.
- Çağrı, M. (1991). "Asabiyet". *İslam Ansiklopedisi*, 3, 453-455.
- Çiftçi, A. ve Yılmaz, N. (2013). İbn Haldun'un siyaset teorisi ve siyasal sistem sınıflandırması. *Turkish Studies*, 8(7), 83-93.
- Gopnik, A. (26 Ocak 2015). The next thing: Michel Houellebecq's Francophobic satire. *The New Yorker*. <https://www.newyorker.com/magazine/2015/01/26/next-thing> adresinden erişilmiştir.
- Houellebecq, M. (2015). *Soumission*. Paris: Flammarion.
- İbn Haldun. (2007 [1982]). *Mukaddime*. S. Uludağ (Çev.). İstanbul: Dergah.
- Karagül, M. (2016). İbn-i Haldun'da asabiyet ile devlet ve mülk ilişkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(6), 47-59.
- Karlığa, B. (2004). *İslam düşüncesinin Batı düşüncesine etkileri*. İstanbul: Litera Yayın.
- Kayapınar, A. (2006). İbn Haldun'un asabiyet kavramı: Siyaset teorisinde yeni bir açılım. *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 15, 83-114.
- Kiesling, L. (9 Ekim 2015). The elegant bigotry of Michel Houellebecq. *Slate*. <https://slate.com/culture/2015/10/submission-by-michel-houellebecq-reviewed.html> adresinden erişilmiştir.
- Rosenthal, J. (2015). Houellebecq's 'submission': Islam and France's malaise. *World Affairs*, 178(1), 76-84.
- Sağsöz, O. (2018). *İbn Haldun'un Mukaddimesi'nde maişet yolları*. İstanbul: Vakıf Bank Kültür Yayınları.
- Sweeney, C. (2012). Natural women? Anti-feminism and Michel Houellebecq's. *Plateforme, Modern & Contemporary France*, 20(3), 323-336.

Uludağ, S. (2007). *İbn Haldun ve Mukaddime*. S. Uludağ (Çev.). İstanbul: Dergah.

Whitehead, A. (2008). *Memory*. Londra: Routledge.

Yeğenoğlu, M. (2003). *Sömürgeci fantaziler: Oryantalist söylemde kültürel ve cinsel fark*. İstanbul: Metis.